

GRAFIKAI SZEMLE

SAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Szerkesztőség:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Megjelen havonként egyszer.

Előfizetési ár: egész évre 2 frt, félévre 1 frt.

Kiadóhivatal:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Könyvnyomdák Budapesten.

- I. kerület (Vár).
- M. kir. Államnyomda,**
Nándor-tér 1.
- Magy. kir. tud. egyetemi nyomda,**
Iskola-tér 3.
- II. kerület (Viziváros).
- Bagó M. és Fia,**
Ponty-utca 4.
- Heisler Jaroslav,**
Várkert-rakpart 1.
- Müller K. (Münster K.),**
Albrecht-út 3-5.
- III. kerület (Ó-Buda).
- Bartalits Imre,**
Remete-hegy.
- Bichler I.,**
Kiskorona-utca 15.
- Wimmer Márton,**
Sertfőző-utca 10.
- IV. kerület (Belváros).
- Anglo-nyomda,**
Molnár-utca 24.
- Athenaeum, irodalmi és nyomdai részv. társ.,**
Ferencciek-tere 3.
- Barcza József,**
Lipót-utca 30.
- Belvárosi könyvnyomda,**
(tul. Varga E. és Grosz B.)
Lipót-utca 43.
- Buschmann Ferencz,**
Koronaherczeg-utca 8.
- Franklin-Társulat magy. irod. int. és könyvny.,**
Egyetem-utca 4.
- Goszler Gyula,**
Aranykéz-utca 1.
- Hedvig S.,**
Károly-körút 22.
- Hunyadi Mátyás, irod. és könyvnyomda-intézet,**
Zöldfalu-utca 43.
- Kahn és Róth,**
Ujvilág-utca 6.
- Langer Ede és Fia,**
Zsibárus-utca 1.
- M. kir. posta- és távirdeigazgatóság könyvny.**
Főposta-épület.
- Mercuri- és könyvnyomda,**
Kecskeméti-utca 5.
- Nagy Sándor,**
Papnövelde-utca 8.
- Pataki I. utód. (Sarkadi I.)**
Egyetem-utca 2.
- Id. Poldini Ede és Társa,**
Mária Valéria-utca 5.
- Sűsz Dávid,**
Molnár-utca 37-39.
- Singer Lipót,**
Károly-körút 24.
- Székesfevárosi házi ny.,**
Lipót-utca 32.
- Ullmann József,**
Régi posta-utca 4.
- Várnai Fülöp,**
Régi posta-utca 3.
- Werbőczy könyvny. r.-t.,**
Vármegye-utca 11-13.
- Wodianer F. és Fiai,**
Sarkantyús-utca 3.
- V. kerület (Lipótváros).
- Bendiner A.,**
Arany János-utca 18.
- Czettel és Deutsch,**
Bálvány-utca 12.
- Hamburger és Birkholz,**
Nádor-utca 19.
- Hungária-könyvnyomda és kiadó-üzlet,**
Váci-körút 34.
- Kálmán M. és Társa,**
Vadász-utca 32.
- Kanitz C. és Fiai,**
Vadász-utca 26.
- Károlyi György,**
Kálmán-utca 5.
- Kaufmann József,**
Arany János-utca 4.
- Kertész József,**
Mária Valéria-utca 11.
- Kohlmann Fülöp,**
Arany János-utca 34.
- Kossuth Lajos nyomda,**
Hold-utca 25.
- Légrády Testvérek,**
Váci-körút 78.
- Löv Ede,**
Váci-körút 80.
- Márkus Samu,**
Báthory-utca 20.
- Minerva kö- és könyvnyomda,**
(tul. Gansl Zs.) Sas-ú. 29.
- Magy. kir. postatakarék-pénztár nyomdája,**
Széchenyi-utca 2.
- Orsz. központi községi nyomda-részvénytárs.**
Lipót-körút 22.
- Pallas, irod. és nyomdai részvénytársaság,**
Kálmán-utca 2.
- Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság,**
Hold-utca 7.
- Pesti Lloyd-társulat Könyvnyomdája,**
Dorottya-utca 14.
- Pollák M. Miksa,**
Bálvány-utca 21.
- Preszburger Frigyes,**
Arany János-utca 14.
- Pscherhofer Vilmos,**
Sólyom-utca 18.
- Redő Testvérek,**
Klotild-utca 20.
- Schlesinger és Kleinberger,**
Bálvány-utca 18.
- VI. ker. (Terézváros).
- Blau Albert,**
Szerecsen-utca 38.
- Bróza Ottó,**
Váci-körút 17.
- Ehrnstein Mór,**
Laudon-utca 4.
- Engel S. Zsigmond,**
Lovag-utca 7.
- Európa, irod. és nyomdai részv. társaság,**
Ó-utca 12.
- Flesch és Grün,**
Uj-utca 37.
- Fővárosi nyomda, vonalozó- és könyvkötő-részvénytársaság,**
Podmaniczky-utca 39.
- Fried és Krakauer,**
Eötvös-utca 19.
- Fuchs Samu és Társa,**
Podmaniczky-utca 27.
- Galitzenstein H.,**
Hajós-utca 33-35.
- Gelléri és Székely,**
Podmaniczky-utca 47.
- Gergely Miksa,**
Lázár-utca 2.
- Goldschmidt Lipót,**
Révay-utca 6.
- Gross és Grünhut,**
Ó-utca 50.
- Gutenberg-nyomda,**
Gyár-utca 31.
- Herrman Ignác,**
Laudon-utca 10.
- Hornyánszky Viktor,**
Aradi-utca 14.
- Hunnia könyvnyomda,**
Teréz-körút 3.
- Kassino Jakab,**
Király-utca 26.
- Klein Testvérek,**
Révay-utca 14.
- Kosmos műintézet, kö- és könyvnyomda r.-t.,**
Aradi-utca 8.
- Közművelődés, irod. és nyomdai intézet (Szemere és Társa)**
Izabella-utca 70.
- Kunusy Vilmos és Fia,**
Teréz-körút 38.
- Löbl Dávid,**
Andrássy-út 19. és Szerecsen-utca 22-26.
- M. kir. államvasutak menetjegy-nyomdája,**
Csengery-utca 33.
- Manswirth Lipót,**
Podmaniczky-utca 5.
- Markovits és Garai,**
Lázár-utca 13.
- Muskát Béla,**
Teréz-körút 31.
- Nagel István,**
Vörösmarty-utca 39.
- Neumayer Ede,**
Szerecsen-utca 35.
- Pollacsek Mór,**
Ó-utca 38.
- Posner K. Lajos és Fia,**
Csengery-utca 31.
- Quittner József,**
Szerecsen-utca 1.
- Radó Izor,**
Váci-körút 1.
- Rand és Hirsch,**
Podmaniczky-utca 43.
- Rigler József Ede r.-t.,**
Rózsa-utca 55.
- Roth és Krausz,**
Vasvári Pál-utca 9.
- Schlänger Testvérek,**
Desseffy-utca 23.
- Schmidl H.,**
Szerecsen-utca 6.
- Spatz Henrik,**
Dob-utca
- VII. kerület (Erzsébetváros).
- Beck F.,**
Valero-utca 12.
- Borsodi Mór,**
Dohány-utca 10.
- Deutsch József,**
Károly-körút 7.
- Eckstein Bernát,**
Király-utca 45.
- Feldmann Mór,**
Dohány-utca 6.
- Garai Mór,**
Károly-körút 3.
- Goldfaden Márk,**
Kazinczy-utca 7.
- Kacxander H.,**
Csömöri-út 28.
- Löbl Mór,**
Király-utca 27.
- Löblovitz Zsigmond,**
Csömöri-út 54.
- Neuwald Illés,**
Dohány-utca 44.
- Pannonia-nyomda,**
Rombach-utca 8.
- Propper Leó,**
Erzsébet-körút 35.
- Reich Ármán,**
Dohány-utca 84.
- Rubin J.,**
Király-utca 13.
- Schmelcz és Schillinger,**
Akácfa-utca 22.
- Spitzer és Somogyi,**
Klauzál-utca 31.
- Stern Péter,**
Kazinczy-utca 35.
- Weisz és Feldmann,**
Csányi-utca 13.
- Wendt és Bergsmann,**
Károly-körút 19.
- Zeisler M.,**
István-tér 17.
- VIII. ker. (Józsefváros).
- Alkotmány-könyvny.,**
Mária-utca 11.
- Állami Tisztviselők Közlönyének könyvny.,**
Csepreghy-utca 1.
- Budapesti Hirlap nyomd.**
Rökk Szilárd-utca 4.
- Özv. Fried Ignáczné,**
József-utca 14.
- Fritz Ármán,**
József-körút 9.
- Jäger T.,**
Kerepesi-út 23.
- Klein Vilmos,**
Kerepesi-út 73.
- Kohn Simon,**
József-körút 5.
- Laufer M.,**
Nagyfűváros-utca 11.
- Magyar Nyomda,**
József-utca 45.
- Országos Hirlap nyomd.**
József-körút 65.
- Rózsa Kálmán és neje,**
Szentkirályi-utca 30.
- Szent Gellért-nyomda, (Valter E.),**
Práter-utca 44.
- Szent László-nyomda,**
Rökk Szilárd-utca 28.
- Vörösmarty-nyomda,**
József-körút 14.
- Weissenberg Ármán,**
József-körút 28.
- IX. ker. (Ferenczváros).
- Engelmann Mór,**
Vámház-körút 15.
- Pátria-nyomda részvénytársaság,**
Üllői-út 25.
- Vasvári Lajos,**
Üllői-út 41.
- X. kerület (Kőbánya).
- Első kőbányai könyvny.,**
Jászberényi-út 1.

Könyvnyomdák a vidéken.

- Abauj-Szántó**
Baksy Barna.
- Abauj-Szepsi**
Vongrey Gusztáv.
- Ada**
Berger L.
- Alsó-Kubin**
Trnkóczy József.
- Alsó-Lendva**
Bogdán József
- Apatin**
Szavadill József.
- Arad**
Aradi nyomda-részvénytársaság.
Bloch H.
Első aradi amerikai gyors-sajtó-nyomda (tul.: Kerpich Zsigmond).
Öör. kel. egyházmegyei nyomda.
Gyulai István.
Lengyel Lipót.
Muskát Miksa.
Tribuna Poporului r.-t. nyomdája.
Réthy Lipót és Fia.
Varga József társa (tul.: Steigerwald A.).
- Aranyos-Maróth**
»Dóczy-nyomda (tulajd.: Némédi László).
- Aszód**
Magyar kir. javító-intézet nyomdája.
- Baja**
Kazal I.
Kollár Antal és Fia.
Nánay Lajos.
Streinz Gyuláné.
- Balassa-Gyarmat**
Balassagyarmati könyvnyomda-részv.-társ.
Halyák István.
- Balászfalva**
Öör. kath. püspöki nyomda.
- Bánffy-Hunyad**
Salamon Mór.
- Barcs**
Skribanek N.
- Baróth**
Miszrő Ádám.
- Bártfa**
Blayer M.
- Békés**
Báró Drechsel Géza.
Povázsay László.
- Békés-Csaba**
Corvina-ny. (Szihelszky József).
Lepage Lajos.
Povázsay testvérek.
- Belényes**
Süssmann Lázár.
- Beregszász**
Haladás-könyvnyomda (tul.: Juhász Piroska).
Engel Jenő.
- Beszterce**
Botschar T.
Csallner Károly.
- Besztercebánya**
Machold F.
Sonnenfeld Mór.
- Bicske**
Lederer Hermann.
- Bonyhád**
Rauhitschek Izor.
- Brassó**
Brassói Lapok nyomdája (tulajd.: Grünfeld R.).
Ciurcu és társa.
Gött János Fia.
Herz I. B.
Muresianu Aurél.
Schlandt G.
- Brezsnóbánya**
Kreisler J.
- Buziás**
Ullmann F.
- Csákovna**
Chudy Testvérek.
- Csáktornya**
Fischel Fülöp.
- Csíkszereda**
Györgyjakab Márton.
- Csongrád**
Csongrádi Híradó nyomdája (tul.: Hegyi Antal).
Szőke Pál.
Tiszavidék nyomdája (tulajd.: Silber Jánosné).
Weisz Márkus.
- Csorna**
Neumann Samu.
- Csurgó**
Vágó Gyula.
- Czegléd**
Piros J. és Társa.
Sebők Béla.
- Debreczen**
Csokonai nyomda- és kiadó-részvénytársaság.
Hoffmann és Kronovitz.
Kutasi Imre.
László Albert.
Pongrácz Géza.
Schwartz E.
Városi nyomda.
- Deés**
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.
- Detta**
Heldenwanger József.
- Déva**
Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.
- Devescer**
Rosenberg Zsigmond.
- Dicső-Szent-Márton**
Hirsch Mór.
- Ditró**
Ditró és Szárhegy községek nyomdája.
- Dombovár**
Első dombovári könyvnyomda és papírszergyár.
- Dunaföldvár**
Schwarz Manó.
- Duna-Szerdahely**
Adler Netfi.
Goldstein Józsu.
- Eger**
Baross-nyomda (tulajd.: Pannz S.).
Egri könyvny. részv.-társ.
Érseki lyceumi nyomda.
Lőw Sámuel.
Politzer Jenő.
- Eperjes**
Kösch Árpád.
Pannonia-nyomda (tulajdonos: Stehr D.).
Stamberger Lajos.
- Érsekujvár**
Kohn Samu.
Winter Zsigmond.
- Ér-Mihályfalva**
Beck Adolf.
- Erzsébetfalva**
Matkovich Aladár.
- Erzsébetváros**
Kotzauer D.
- Esztergom**
Buzárovits Gusztáv.
»Hunna« könyvnyomda (tul.: Gerenday József).
Laiszky János.
Tábor Adolf.
- Fehértemplom**
Wunder J.
Kuhn Péter.
- Felső-Eör**
Schodisch Lajos.
- Fertő-Nezsider**
Horváth B.
- Fiume**
Battara P.
Chiuzre & Co.
Jerouscheg G.
Karletzky Ferencz.
Mochovich Emidio.
Stabilimento Tipo-litografico Fiumano.
- Fogarás**
Thierfeld Lipót.
- Galánta**
Első galántai könyvny.
- Galgóc**
Szold Jakab.
Sternér Adolf.
- Gyergyó-Szent-Miklós**
Szabó Testvérek.
- Gyoma**
Kner Izidor.
- Gyöngyös**
Braun Bertalan.
Herzog Á. E.
Kohn L.
Kohn Mór.
Kovács és Schimerling.
- Gyöng**
Engel József.
- Győr**
Fischer István és F. utóda
Nitsmann József.
Győregyházmegyei könyvnyomda.
Pannonia-könyvnyomda (tul.: Szávay és Raab).
Surányi János.
- Győr-Sziget**
Gross G. és társa.
- Gyula**
Corvina-nyomda.
Dobay János.
- Gyulafehérvár**
Püspöki lyc. nyomda (bérlo: Papp György).
Voltz B.
- Hajdú-Böszörmény**
Szabó Ferenczné.
- Hajdú-Nánás**
Bartha Imre.
- Hajdú-Szoboszló**
Plón Gyula.
- Halas**
Práger Ferencz.
- Hatvan**
Hoffmann J. L.
- Hódmező-Vásárhely**
Hódmezővásárhelyi nyomda és kiadó r.-t.
Lévai Fülöp.
Vásárhely és Vidéke nyomdája (tul.: Endrey Gyula dr.).
- Holics**
Hotascha J.
- Homonna**
Waller M.
- Huszt**
Mermelstein Fülöp.
- Igló**
Schmidt József.
Tátra-könyvnyomda (tul.: Stein Ignác).
- Ipolyság**
Neumann Jakab.
- Jász-Ápáti**
Gallovich Dezső.
- Jászberény**
Brünauer Adolf és Társa.
Kaczvinszky Zoltán.
- Kabold**
Deutsch Mózes.
- Kalocsa**
Werner Ferencz.
- Kaposvár**
»Berzsenyi D.« könyvny. (tul.: Németh fivérek).
Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Jancovics Gyuláné.
Kéthelyi Miksa.
- Kapuvár**
Buxbaum József.
- Karánsebes**
Karánsebesi gör. kel. rom. egyházmegye nyomdája.
Fleissig Lipót.
- Karczag**
Szödi S.
- Kassa**
Forster, Wesselényi és Társa.
Grosz Soma.
Ifj. Nauer Henrik (Bernovits G. utóda).
Ries Lajos.
Werfer Károly.
- Kecskemét**
Fekete Mihály.
Pannonia-nyomda (tulajd.: Somogyi János).
Steiner Mihály.
Sziládi László.
Tóth László.
- Késmárk**
D. Altmann Dávid.
Sauter Pál.
- Keszthely**
Farkas János.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.
- Kézdí-Vásárhely**
Ifj. Jancsó Mózes.
- Király-Helmecz**
Klein József.
- Kisbér**
Hafli Kálmán.
- Kis-Czell**
Menyhárt Julia.
- Kis-Körös**
Kalisch Ignác.
- Kis-Kún-Félegyháza**
Feuer Illés.
Vesszősi József.
- Kis-Marton**
Dick Ede.
- Kis-Pest**
Fischhof Henrik.
- Kisújszállás**
Szekeres József.
- Kis-Várda**
Berger Ignác.
Ifj. Klein Gyula.
- Kolozsvár**
»Boskovics József.«
Ellenzék nyomdája.
(tul.: Magyar Mihály).
Gámán János örököse.
Gombos Ferencz.
Magyar Polgár nyomdája.
(tul.: Ajtay K. Albert).
Polcz Albert.
Zoházt Ferencz.
- Komárom**
Petőfi-nyomda.
Rónai Frigyes.
Schönwald Tivadar.
Pitner Sándor.
- Körmend**
Körmendi könyvnyomda-részvénytársaság.
- Körmöczbánya**
Joerges A. özv. és Fia.
- Kőszeg**
Feigl Frigyes és Gyula.
- Kula**
Berkovits Márk.
- Kún-Szent-Márton**
Csanády József.
- Kún-Szent-Miklós**
Bors Károly.
- Lajta-Szent-Miklós**
Fleischmann Ignác.
- Léva**
Dukez Lipót.
Nyitrai és Társa.
- Lippa**
Mähr Emil.
Zách József.
- Liptó-Szent-Miklós**
Steier Izidor.
- Lőcse**
Reisz Tivadar József.
- Losonc**
Kármán-könyvnyomda.
Losonczy Sándor és Társa
Roth Simon.
- Lugos**
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.
- Magyar-Óvár**
Czéh Lajos.
- Makó**
Gaál László.
Neumann József.
- Malaczká**
Wiesner Alfréd.
- Maros-Ludas**
Glück József.
- Máramaros-Sziget**
Blumenfeld és Dávid.
Mayer és Berger.
Részvénynyomda.
Wider Mendel Fia.
- Maros-Vásárhely**
Adi Árpád.
Ev. ref. collegium-nyomda (bérlo: Sztupjár István).
Grün Vilmos.
- Mátészalka**
Weisz Zsigmond.
- Medgyes**
Reissenberg G. A.
- Mező-Berény**
Maár László.
- Mezőkövesd**
Balázs Ferencz.
- Mezőtúr**
Dolesch Géza.
Gyikó Károly.
- Mindszent**
Weisz Ignác.
- Miskolcz**
Forster, Wesselényi és Társa.
Stamberger Bernát.
Wagner és Szelényi.
- Módos**
Staitz György.
- Mohács**
Blandl János.
Rosenthal Márk.
- Moór**
?
- Munkács**
Grünstein Mór.
Kohn és Klein.
Kroó Hugó.
- Nagy-Atád**
Grünberger Antal.
- Nagy-Bánya**
Molnár Minály.

GRAFIKAI SZEMLE

SAKFOVÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

MEGJELEN HAVONKÉNT EGYSZER

A könyv- és folyó (compress) szedés.

(Folytatás és vége.)

A legelső oldalt megkezdve, sohasem szükséges a *czímet ismételni*, hanem a nagyságnak megfelelő térséget (Vorschlag) kell hagyni, mely sohase tegyen ki többet, mint az oldalnak egy harmada, inkább valamivel kevesebb legyen. Az oldalak a regiszter végett mindig sorokra menjenek ki; de a zárás és záróanyag miatt mégis törekedni kell, hogy ciceróra legyenek beosztva. Ha egy oldalon például 41 ritkított garmond sor van, melyek 40 cicerót és öt térsőt tesznek ki, akkor hagyjuk még az utolsó térsőt is a soron, hogy így — az oldalszámoknak két, és az alsó vaksornak (Anschlag) egy cicerót számítva — 44 cicerós kolumnánk legyen. Éppen ilyen alakra 49 kompressz sor fér és megint egy térső marad fenn, míg ritkított vagy sűrűen szedett petit soroknál ugyanilyen formátumnál már kettő, ajánlatos tehát, hogy az ilyen esetben az egy és két térsőt a ciceró vaksor elé tegyük. Gépmeisterünk csak a cicerót akarják ismerni, legyünk tehát előzékenyek irántuk és ne confundáljuk őket holmi garmond, petit és más apró kizárásokkal.

Azonban ha *sok* czímsor fordul a szedésben elő, akkor ne törődjünk azzal, hogy regisztert tartsunk, hanem hagyjuk ezt minden lelki furdalás nélkül tekinteten kívül és inkább arra törekedjünk, hogy a beosztás szép, egyenlő legyen. Végére is nem kell a gépmasternek oly satirunggal nyomni, hogy a sorok a másik oldalra átiüssenek.

Mielőtt a tördelést megkezdendők, előbb minden szükséges anyagot tegyünk magunk elé, az oldalszámokat vagy fejeket szedjük le és az alsó vaksorokat is, bárha egy darab stégből állanak is azok, rakjuk elibénk. Az élő oldalczímekhez ne igen válogassuk a betűket, ne bajlódjunk blokálással, keresgéléssel (mert ehhez legtöbbször oly betűket vesznek, melyből csak kevés van); nem szükséges, hogy kapitelenből vagy czímbetűkből legyenek ezek; sokkal czélszerűbbnek tartjuk, ha például ciceró és garmondhoz ugyanabból a betűfajból való petitet, petihez nonpareillet használunk, mert a kurrent sokkal könnyebben olvasható, mint a verzál és éppen e helyütt kellene a világos, jól olvasható betűk, hogy lapozás közben egy pillantással elolvashassuk a fejezeteket. E fejezetek és a szöveg között ne hagyjunk túlságos sok ürességet; a betűk nagyságához és az alakhoz (például nagy nyolczadrétig) mérten legfeljebb nyolcz térsőt. Ha ily fejezetekkel ellátott oldalaknál a formátum nem megy szépen ki, e helyen segíthetünk beosztással vagy szúkitással. Meg kell itt említeni, hogy az *egyszerű*

oldalszámok, melyeket legjobb a megfelelő betűfajból (például garmondnál ugyancsak garmond, petitnél petit számokból szedni) a meghagyandó margóba, ha szélen állanak, bele vannak értve, míg az élő oldalczímek és a középen álló egyszerű oldalszámok a szedéshez számítatnak. Hogy az oldalszámokat a szélre, vagy a közepre tegyük-e, arra nincs és nem is kell határozott szabály. Jobb munkáknál a közepre tehetjük és hogy csupaszon ne álljon, szedünk mellé egy-egy minusz, vagy még inkább valami könnyen kifutó finom körzetdarabocskát.

Ha valaki egyedül szed egy művet, mindenesetre előnyös, ha azt mindjárt oldalakra szedi, azonban sohase kösse azt ki addig, míg néhány sort tovább nem szedett, mert nem tudja, hogy nem kell-e egy sort behozni, vagy kihajtani.

A hasábok tördelésénél törekedjünk minél kényelmesebb helyet nyerni, hogy lehetőleg minél több hasábot rakhassunk egymás mellé. E hasábokat legczélszerűbb számozott korrektura-levonatok* után rendezni, mert a kézirat szerint ez nem megy ily gyorsan, bár nem fog ártani és szükséges is felülvizsgálás végett néha-néha a kéziratba is beletekinteni. Kiseb oldalakat tördelve, vegyünk egy oly hajót, melyre 3—4 oldal fér, a kikötést pedig akkor végezzük, ha ezek rendben vannak és meggyőződünk, hogy a következő oldalakon akadály nem lesz. A *czímsorokra*, melyeket legnagyobb részét hasábszedők szednek, nagy figyelemmel kell lennünk. E figyelem első sorban a helyes elválasztásra, másodsorban a szavak közötti beosztásra irányuljon, mert a czímsoroknál előforduló rendellenességek, miután ezek izoláltan állanak, rögtön szembeötlenek. Czímsoroknál nem kell magunkat tele sorhoz kötni (l. az 1. példát) és így, ha

A galvánáram egy nevezetes felhasználása.

1. példa.

A galvánáram egy nevezetes felhasználása.

2. példa.

a cím két sort ad, az elválasztásokat vagy legalább is a helytelen elválasztásokat mindenkor ki lehet kerülni;

* Ez csak ott lehetséges, a hol egy-két szedő szed és egy korrektor olvas valamely munkát; de nagyobb nyomdában, pláne sűrűs munká esetén, nem lehet a dirib-darab hasábokat összeszámozni, mert sokszor csak akkor kapják meg a korrektorok az illető munkából az első hasábot, mikor a többi már rég megolvasták. Itt bizony kézirat után kell tördelni.

Szerk.

nem tesz az semmit, sőt szebb is, ha a sor oldalain egy kis üresség marad, mint ez a 2. példán látható. Más az, ha a cím többet ad két sornál, ez esetben már nem csonkíthatjuk meg a sorokat, mert az a 3. ábra szerinti képet mutatná, szemben a 4. példával, mely — igen helyesen — tele sorokból áll.

Mit jelent az, ha a vonat hátulján éjjel az utolsó kocsi baloldali sarkán a veres világosság helyett a fehér világ van alkalmazva?

3. példa.

Mit jelent az, ha a vonat hátulján éjjel az utolsó kocsi baloldali sarkán a veres világosság helyett a fehér világ van alkalmazva?

4. példa.

De ily esetben törekedjünk legalább — még inkább, mint a folyó szedésnél — arra, hogy a szavak között szép, egyenletes legyen a beosztás. A kétsoros címeknél, ha azokat a fentemlített 2. példa szerinti módon szedjük, nem lesz gondunk a szavak közötti beosztásra, mert ezek közé félnégyzet fog esni.

Mindezeknél azonban nagyobb figyelmet igényel a címek előtti és utáni beosztás. Szinte a ritkaságok közé tartozik, ha egy helyesen beosztott munkát látunk; a magyar nyomdász — sajnálattal kell bevallani — épp e fontos, a nyomtatványra nagy befolyással bíró dologban a leggyöngébb. Szedőink közönyösek a beosztás iránt és nem tulajdonítanak ennek oly fontosságot, mint a milyent feltétlenül kellene. Látszik ez abból is, hogy erről még mily keveset irtak a szaklapok. A máskülönb legjobban szedett munka tönkre van silányítva a beosztás miatt és ha ezt a szedést egy oly szedő, kinek van egy kis érzéke vagy rutinja, újra beosztaná, a nélkül, hogy csak egyetlen egy sort is megváltoztatna, egész más benyomást tenne a szemlélőre.

Beosztásokról, akár ilyen dolognál, akár akcizidenciáknál, — melyek különben nem tartoznak e cikk keretébe — pontos szabályt alkotni nem lehet, mert minden egyes munka beosztása a szövegtől és soroktól függ; inkább lehet ezt azonban a szöveg között előforduló címsoroknál tenni, így megállapíthatjuk, hogy az esetben, ha két garmond sort (10 térvő) szánunk a beosztásra, akkor a cím előtt 6, a cím után pedig 4 térvőt adjunk; három sornál (15 térvő) 9 és 6-ot, bár jobb szeretnénk ezt $8\frac{1}{2}$ és $6\frac{1}{2}$ -re, 10 térvő hézagnál pedig $5\frac{1}{2}$ és $4\frac{1}{2}$ -re felosztani, de ezt az idővesztés miatt nem lehet ajánlani. A cím tehát közelebb álljon ugyan ama szöveghez, a melyhez tartozik, de ne nagy eltéréssel, — tán úgy, mint »A nagy forradalom« sornál a beosztás — hogy a sor

6 térvő.

A nagy forradalom.

4 térvő.

a margót lehetőleg egyenletesen töltsé ki, vagyis, hogy az körülbelül a közepén álljon.

Kettős címnél (fő és alcím) az első sor után ne adjunk többet, mint a mennyit rendszeren a cím után adni

szoktunk, a második cím, illetve sor után is annyit. (L. az itten következő példát.)

6 térvő.

Előfizetési feltételek.

4 térvő.

A város területén:

4 térvő.

Ha sorokra kell a beosztást végezni és egy feles térvőn marad, azt még az első cím elé, ha kettő, a két cím közé, ha három, mindenüvé egyet és ily arányban tovább, minden eshetőségre megvan a kulcsunk.

Léniából vagy körzetből szedett *spitzeket* a címsorok előtt feltétlenül mellőzni kell; igaz, hogy több jobbnevű külföldi szak- és más lapokban használnak ilyeneket, de nem kell magunkat befolyásoltatni. A fejezet végét eleget jelzi a következő címsor. A spitz alul és fölül beosztást igényel és mert ez (lévén legnagyobb részét egy finom vonalacska) elvész, igen aránytalan hézag áll elő a cím előtt és után. Végső oldalaknál a spitzet a fennmaradó hézagnak egy harmad vagy negyed részét kitevő távolságra a szedéstől kell elhelyezni.

Ha jegyzetre bukkanunk, ne szedjük azt a sorok közé, hanem várjunk, míg a hasáb megtelik, akkor úgy is kénytelenek vagyunk egy kis szünetet tartani és így nem mulasztunk kétszeres időt; de főleg azért, hogy a tördelő figyelmét ki ne kerülje (a mi bizony gyakran előfordul) és hogy a sorok kiemelésével ne kelljen bajlódni. Azt felesleges mondanunk, hogy a jegyzet ugyanama betűfajból szedendő, mint a szöveg, nagyságra nézve pedig *valamivel* kisebb legyen. Azért mondjuk valamivel, mert rendszerré vált a két leggyakrabban használt betűfajhoz: cicero és garmondhoz, de még mitalhoz is egyaránt petítet venni. Ha tehetjük, azaz ha van, vegyünk a cicerohoz borgisz nagyságú (ha garmond kéglire is van öntve) betűket, a mitalhoz pedig okvetlen garmondot. A garmondhoz, ha kétféle petítünk van, a nagyobbikat; egyszóval a jegyzet ne legyen túlságosan kicsi és igyekezzünk minden alkalomkor a cicero és borgisz közti arányt betartani.

Nonpareille-szedésnél a jegyzetet ugyancsak nonpareilleből szedjük, főleg, hogy ne kényszerítsük az olvasót túlságosan apró betűk (perl) olvasására, másrészt, mert ritkán van oly perlünk, a mely a szöveg betűnemének (nagyság és forma) megfelelő. Ha a mű ritkítva van, csináljuk a jegyzetet kompresszen. Ily esetben a petitnél is így járhatunk el. Petit szedésnél ritkítsuk a nonpareille-jegyzeteket még akkor is, ha az kompressz, még pedig azért, hogy a nagy differenciát petit és nonpareille között kiegyenlítsük, de mindennél jobb a colonell.

A jegyzethez használandó jegyeket már nagyon sokat bolygatták, sokkal többször, mint megérdemelné. Sok jegyzetnél törtszámokat, kevesebbnél, kettő-háromnál egy oldalon, a megszokott csillagokat adjuk; a zárójel — mint mindig feleslegest — hagyjuk el. A számmal vagy csillaggal jelezni óhajtjuk, hogy a szó vagy mondathoz tartozik valami, ezek eléggé teljesítik hivatásukat, tehát egy második jelre, a zárójelre szükség nincs. A keresztteket lehetőleg kerüljük; használjunk inkább 3—4 csillagot, vagy vegyünk inkább számokat. A csillag vagy szám előtt (a szedésben) a betűk nagy-

ságának megfelelőleg 2–3 pontnyi kizárás, a csillag vagy szám után (a jegyzetnél) a rendes fél négyzet (halbgeviert) adandó. Ha két vagy több csillag, illetve szám fordul lent a jegyzetnél elő, ezek jobbról — a szedés oldalán — egymás alatt álljanak. A fél négyzetet itt akkor is hagyjuk meg, ha a sort szűkíteni volnánk kénytelenek, mert megeshetik, hogy már a második sort hajtani kell és így a szavak között sokkal több volna, mint az első szó és a csillag vagy törtszám között. Ha a szövegben kell oly sort szűkíteni, melyben csillag fordul elő, úgy a csillag után itt is több hézag maradjon, azonban elől is legyen egy spácziomot, hogy a betűre ne tapadjon, mi által feltünőbbé is lesz.

Jegyzetszámnak legcélszerűbbek, technikai szempontból, az amúgy is általánosan használt törtszámok, esztétikai szempontból azonban nem, mert ezek legnagyobb-részt túlságos kicsinyek és vékonyak. Azonban nehéz itt mást ajánlani, mert nem igen áll valami rendelkezésünkre, a melylyel ezeket pótolhatnók, ha csak pl. petit és garmondhoz nem vesziünk nonpareille közönséges számokat, mely mellé, ha csak egy számunk van, fél négyzetet adunk és így alá egy egy- vagy kétpontos spácziomot. Ha van kétféle törtszámunk, úgy mindenesetre a vastagabb veendő; de ha csak elszórvá fordul egy-egy jegyzet elő, ne sajnáljuk az időt és vegyünk, a betűnagyságnak megfelelőleg, közönséges számokat. A francziák pl. nem elégszenek meg a törtszámokkal, sőt nagyon is markánsan tüntetik fel a jegyzetszámokat, a mennyiben zárójel között közönséges számot vesznek úgy a szöveg, mint a jegyzetben.

A jegyzetvonal is felesleges, mivelhogy a kisebb betűfaj eléggé megkülönbözteti a jegyzetet a szövegtől. Ha azonban valamely konzervatív rendelő kívánja a jegyzetvonalat, ne akadékoskodjunk, mert ezért még a legmodernebb irányú nyomdász sem fog megszólalni bennünket; nem áll azonban az, és ezt sokan szabályul állítják fel, hogy ott, a hol jegyzetvonalat rakunk, zárójel is szükséges, mint a hogy azt sokszor láttuk és hallottuk.

A jegyzetvonal hosszúsága — ha már mindenképp használni kell — négy cicerónál rövidebb a legkeskenyebb formátumnál se legyen. Húsz cicerónál is már tetszetősnek találjuk a hat cicerós vonalat, huszonnégynél már nyolczast.

A szöveg és jegyzet közötti hézag ne legyen — rendes beosztású műnél — túlságos nagy, elég egy sornyi és a kisebb betűfajból eredő differenciából fenmaradó hézag, a mi garmondnál 7–8 tézöt tesz ki, cicerónál megfelelőleg többet, 8–10-et. Jegyzetvonalak alkalmazásánál két sornyi helyet szenteljünk. A jegyzetet bárhol bátran megtörhetjük és mi semmiképp se törjük magunkat azon, hogy az egész egy oldalra ráférjen, vagy hogy a csillagos sor ennek kikerülése végett a másik oldalra essen. Utolsó oldalaknál a jegyzetet nem szabad az oldal aljára, hanem közvetlenül a szedésre — a rendes beosztással — tenni és azután a záróliniát vagy díszet.

Kéthasábos szedésnél az elválasztó vonal mindig az élő oldalczím vonaláig terjedjen. Úgy, a mint az a Grafikai Szemlében is látható.

Szembenálló kétnyelvű szedésnél a differenciákat — ha a sok kellemetlenséget és idővesztéséget ki akarjuk kerülni — minden kimenetnél kell beosztani. Jobb munkánál azonban, melynek kissé több időt szentelhetünk, egyenletesen osszuk fel a differenciákat és ha kifér, ritkítsuk az egyiket vagy másikat, hogy túlságos sokat ne kelljen beosztani. Oly esetben, ha a kimenetig az egyik nyelvből még öt-hat sor átmegy a következő oldalra, a másiknál pedig már az előző oldalon befejezést nyert, akkor minden aggodalom nélkül a hiányzó részt, hogy összeérjünk, kitöltjük.

Sok bajunk szokott lenni tördelés közben táblás vagy vonal nélkül szedett kimutatásos szedésekkel; behozunk, kikergetünk, még egy fejet szedünk és tudja Isten mi mindent csinálunk, hogy a szöveget sorrendben hagyassuk; végre aztán mégis előfordul, hogy semmiképp sem segíthetünk másként a bajon, mint hogy azt egészen más oldalra helyezzük át. De ha egy ilyennél tehetjük azt, miért ne tegyük mindazoknál, melyek nem jól mennek ki? Sohase töprengjünk ily eseteknél. Ha a tábla nem fér el, vegyük ki és helyezzük, a hová nekünk tetszik és jegyezzük meg zárójel közt a vonatkozó helyen (l. a táblát a ...-ik oldalon).

Nem kevés gondot szokott okozni a tördelőnek a **klisék izléses elhelyezése** is. Manapság, mikor a külföldi folyóiratokban oly elragadóan művészi rendetlenségben találjuk ezeket elhelyezve és mikor szabadon, kényünk-kedvünk szerint mozoghatunk, mikor csak a rendetlenségben kell a szimmetriát megtalálni, igen, manapság még nagyobb zavarban szoktunk lenni, — legalább ez látszik sok belföldi munkán — mint akkor, mikor még nagyon kellett arra vigyázni, hogy a klisést szépen szemközt, egyenesen egymás fölött, szigorú, de merev stilszerűséggel kellett alkalmazni. E tárgy fejtegetésébe végtelenül bele lehetne mélyedni; ámde kérdés: érnénk-e el vele valami eredményt, mert minden munka más-más, egy esetleges példával sohasem egyező beosztást igényel. Gyakorlottság a jelszó a klisék elrendezésénél, melyet bizony teoretikus úton elsajátítani nem igen lehet. Ha nem volt, vagy nincs módunkban a gyakorlati elsajátítás, úgy igyekezzünk ezt beható szemléleti tanulmányal elérni, melyre az illusztrált külföldi lapok bő anyagot szolgáltatnak és melyek egy pikkoló mellett minden kávéházban rendelkezésünkre állanak.

De ezek daczára nem fog ártani néhány szó az általános szabályokról.

Egy klisé munkához fogva, már előre állapítsuk meg, hogy hová fogjuk az egyik vagy másik klisést elhelyezni; e célból célszerűnek tartjuk megfelelő nagyságú lapokon néhány ceruzavonással az elrendezést megállapítani. Ne nézzük, hogy hol van a klisé szövege, mert akkor mindig fel fogunk akadni, hisz hivatkozhatunk a klisénél a szövegre, a szövegnél a klisére. A klisé szélüleit teljesen töltsük ki szedéssel, úgy, a mint az azt megkívánja: lépcsőzetesen, ferdén vagy gömbölyűen, mert a tapasztalat szerint ez gyönyörűen fest.

Ha pl. egy klisének van csak, ne tegyük mindig a közepre, tegyük a felső vagy alsó sarokba; kettőnél: az egyiket a felső, a másikat az alsó sarokba, egy

szóval minél változatosabban. A klisék lehetőleg a páratlan számú és a könnyen feltalálható, pl. az 5. vagy szemközti kliséknél a 4. és 5. vagy a 9., illetve 8—9. oldalakon legyen; a mi különösen felvágatlan könyveknél előnyös.

A **fejléczek** mindig valamivel lejjebb álljanak, mint az oldalszámok vagy élő oldalcímek és míg ez utóbbiak előtt ritkán szoktunk tenni felső vaksort (Vorschlag), úgy a léczeknél adjunk körülbelül egy cicerót, de sohasem annyit, hogy a rendes szedéssel párhuzamosan álljon; a lécz tehát a szedés és oldalszám közepén legyen, nehogy az nagyon magasra, a papír szélére kerüljön, vagy attól nagyon távol álljon.

Kifutókkal, ágakkal stb. díszített léczeknél csak magát a rajzot vegyük tekintetbe, míg az említett kifutók, ágak, különösen ha ezek vonalrajzok, a margóba essenek, mely esetben bizony venni kell magunknak egy kis fáradságot, hogy az illető oldalt ennek megfelelően kizárjuk.

A **széljegyzetek** (Marginalien), ha ilyenek valamely műben előfordulnak — sok bajt okoznak a szedőnek.

A baj kútforrása a keskeny alak. Négy, három, sőt két ciceróra kell sokszor 10—15 sort szedni. Hogy mennyi bajt okoz az ily keskeny sorok kizárása, azt mindenki tudja; de az ilyeneknek rendes szedése sokszor a legjobb akarat mellett sem sikerül és csupa görbe-görbe sort nyerünk (l. az 1. példát). Munkánkat azonban igen megkönnyítők, ha — felhagyva az eddigi rendszerrel — nem a középre, hanem a sorokat csak az egyik oldalon zárjuk ki (l. a 2. (bal) és 3. (jobb) oldali példákat). Ezt nemcsak célszerűbbnek, hanem szebbnek is tartjuk. Arra kell azonban törekednünk, hogy minél telibbek legyenek a sorok.

Gyakran megesik, hogy egy többsorú széljegyzet nem fér ki azon az oldalon, a hol megkezdjük; semhogy ezzel sokat bajlódjunk, vigyük át a maradékot a túlsó oldalra. A széljegyzeteket sohasem szükséges vastag betűkből szedni.

A **korrekturától** mindenszedő remegjen, mert így bizonyára arra fog törekedni, hogy minél jobban szedjen. Sajnos, elégszer van alkalmunk tapasztalni, hogy mily anyagi kára van a szedőnek, ha rossz a korrektúra; de kára van az üzletnek is, mert a betűket össze-vissza szurkálja és rendes szedést sohasem fog kapni. Hogy mit kell követnünk, hogy jól szedjünk, azt cikkünkben elmondottuk már; de ha mégis rossz a korrekturánk, ne türelmetlenkedjünk; csináljuk azt — abban a tudatban, hogy az önhibánk folytán történt — hidegvérrel, nyugodtan; boszankodással, káromkodással sokkal több időt fogunk elfecsérelni. Ha temetés, lakodalom s effélék vannak, bontsuk fel a hasábokat és legyen annyi lelkiismeretünk, hogy azt jól csináljuk és a szavak közötti tért rendesen oszszuk be. Az ár jó hegyes legyen és ott szúrjuk meg a betűt, a hol könnyen lehet hozzáférni,

hogy a többit meg ne sértsük. A betűk szélességével igyekezzünk megismerkedni úgy, hogy kiszúrva pl. az s betűt, már határozottan előre tudjuk, mennyit kell helyette betenni.

A ki az elmondottakat figyelembe veszi és a szerint cselekszik, mindig jó munkát végez. *Heller Ignác.*

Kazinczy Ferencz és a hazai könyvnyomtatás.

Kazinczy Ferencz érdemeit hazai közművelődésünk, irodalmunk és nyelvünk szépségeinek oly nagyban törént érvényre hozásában megvilágítani nem lehet a mi feladatunk, a mint különben nem is érezzük magunkban hivatást ebbeli tevékenységének csak megközelítőleg is való körvonalozására. Providenciális alakját *Beöthy Zsolt** ekkép jellemzi: »Kazinczy Ferencz úgy általános műveltségével s korán fejlett izlésével, mind az előelő körökben való ismeretségével s rendkívüli fogékonyságával, mind született írói tehetségeivel, erős fajszeretével, szélesebb látkörevel és sokoldalú képzettségével mintegy hivatva látszott a Bessenyei és Révai agitatori működésének egyesítésére s a szellemi erők vezérletére.«

E rendkívüli képességek mellett és teljes életén át folytatott irodalmi tevékenysége révén a nyomdászatban is, úgyszólván, egészen otthonosan érezte magát, itélt tehetsége csin dolgában autoritariusi fokra emelkedett, kritikája pedig jótékony hatással volt nyomdászatunk technikai fejlődésére.

Nagybecsű e tekintetben kiváltképen Kazinczy levelezése, melyről ugyancsak *Beöthy* ezeket mondja:

»Mint levélíró bátran összehasonlítható a világirodalom legnagyobb levélíróival. Roppant fogékonysága, eleven és mozgalmas képzelete segítségével minden tárgyról kellemesen tud beszélni. A lélek minden hangulatába beletalálja magát s a pillanat hatásai szerint gyorsan tud változni s egyik tárgyról a másikra művésziileg tud átsiklani. Idejárul természetes hiúsága, melynek egész elméletét fejt ki leveleiben, s mely a tetszés legcsekélyebb eszközeit sem veti meg. Kazinczyban megvan Cicero könnyűsége s az a tulajdonsága, a mely szerint a külhatások változatosságának mintegy önkéntelenül átengedi magát; megvan a XVII. századbeli híres francia levélíróknak feltűnő hiúsága s az a művészi érzékek, a melylyel a köznap dolgokat mesterileg tudják az irodalmi és társadalmi fontos kérdésekkel vegyíteni. E mellett őszintesége s természetessége leveleiben nyilatkozik legjobban és pedig majd a csendes szemlélődés, majd a lirai hevülés vagy szónoki páthosz hangján. Néha egy született tárczaíró könnyűségével beszél el magán- és családi életének napi eseményeit, gyermekeinek fejledező értelmi világán érzett ártatlan örömeit, testvéreivel meg-megújuló viszályait, s eleven színekkel rajzolja szorongató anyagi helyzetét és áldott optimizmusát, melyet folyton táplál a remény; majd egy komoly elmélkedő rendszeres logikájával értekezik a költészet, kivált a lirai költészet tárgyairól, a külön-

* Magyar Irodalom Története.

féle versformákról, a nyelvművelés irányairól, az általános műveltség követelményeiről; majd ismét egy lelkes hazafi örömeivel vagy bánatával kíséri a megyei és országgyűlési események folyamát, s mind a régi kiváltásaira büszke nemesnek, mind a szegény nép helyzetén javítani akaró humánus gondolkozású bölcsnek, mind a lojális alattvalónak felfogása visszatükröződik sorainak.

Néhai *Szabó József* szaktársunk és jeles tehetségű történésünk érdeme, hogy Kazinczy Ferencznek a nyomdászatra vonatkozó leveleit hozzánk közelebb hozta, a midőn a *Vasárnapi Ujságban* 1862-ben közzétett, a Trattner-Károlyi nyomdáról írott monografiájában beleértette annak a nyomdatulajdonossal és más személyekkel folytatott idevonatkozó levelezését. Annnyira érdekesek e megnyilatkozások, hogy azok minél szélesebb körökben való ismertetését csak hasznosnak tarthatjuk, a mennyiben élénk és tanulságos világot vetnek az amaz időbeli hazai nyomdászatra.

Ugyanis *Trattner János Tamás* adta ki és nyomtatta *Dayka*, *Berzsenyi*, *Kis János*, *Virág* verseit és klasszikusait, *Báróczy*, *Horváth*, *Fejér*, *Kazinczy Ferencz* és több más jeles írók munkáit. Azonban *Trattner*, a maga kárán okulván, kiadásaiiban óvatosabb, takarékosabb kezdett lenni, miért is *Kazinczy Ferencz*, kit leginkább tisztelt és kinek szavára legtöbbet adott, őt sokszor bátorítani, néha dorgálni is kényszerült. Kiténik ez *Kazinczynak* 1814-iki április 13-án *Kis János*hoz küldött leveléből, hol többek közt így szól: »Márczius 27-én levelet vettem *Trattner*től. Ez a fiatal ember, tapasztalatlanságból-e, vagy bizalmatlankodásból? vagy talán szertelen takarékoságból, sok bohó tetteket követ el. *Báróczyt* hírem nélkül oly apró betűkkel, oly összetömött sorokkal, oly keskeny szélekkel nyomatta, hogy hozzávévén azután a velint s az igen is nagyszerű betűkkel nyomtatott ajánló-levelet, melynek lapjait vesztességgel alantocskán kezdé, soha nem tudja az ember: tudatlannak, ízetlennek tartsa-e, vagy pedig csak magával küszködőnek? — Verseidnek kiadások felől azt írja, hogy az oszlopok egy sorral rövidebbek lesznek, mint a *Berzsenyi* verseinél, de petit betűkkel nyomtatattja, hogy egy oszlopra két oszlophonyi textust tolasson össze. Ezt szakácskönyvvel s az *Eckartshausen* szerelmeskedő imádságaival bizvást teheti, ha neki úgy tetszik; de nem versekkel, nem is *Kis János* verseivel. El fogom tiltani ettől azon levelemben, melyet hozzá mindjárt most írni fogok, s kikötöm, hogy itt ne a papiros-nyerés legyen gondja, hanem az, hogy a könyvnek külsője is mutassa, mely tekintettel volt a munka iránt a kiadó és a publicum, melynek ítéletét a kiadó ismierte. *Trattner* örömost nyomtat velinre, mert az neki hasznót hajt. Ám nyomtassa úgy, ha neki úgy tetszik, noha én az ily vékony velinen, mely a színt általában elereszti, teljességgel nem kapok: de azt kikötöm, hogy a nyomtató-papiros elég fehér legyen, s nem a legapróbbak a betűk, stanza és stanza közt illő hézag stb.»

E dolgról azonban *Kazinczy Trattnernek* nagy kiméltettel írt 1814 júliusban. »Okosan cselekszi ugyan,« — mondja többek közt — »ha 10—12 esztendei typographiai tapasztalásait szem előtt tartja, s felvigyáz, hogy meg ne csalattassék intézeteiben, de kérem egyszersmind,

hogy bizon valamit az írókhoz is, s ne tegyen rajtok erőszakot stb.»

Trattner azonban a nyomtatványok kiállítását illetőleg nem fogadott el semmiféle tanácsot vagy helyreigazítást és e részben makacs volt: »Tanult könyvnyomdász létemre« — mondá ilyenkor — »és számos évi tapasztalásom következtében csak jobban tudhatom, mint az írók: miként kell a munkát kiállítani«. E részben még *Kazinczynak* sem engedett. Így volt *Kis János* verseivel is, mert e munka kiállítására nézve egészen új metszetű petit betűket rendelt meg Bécsben, melyek az akkori lassan haladó betűöntés és súlyos vámrendszer mellett, nagy költségébe kerültek, ezzel csupán a munka díszét akarván emelni.

Kazinczy e felől így ír *Kis Jánosnak*: »*Trattner* makacs, lehetetlen volt elvonni azon feltételtől, hogy egy oszlopra csak 22 sort rakasson, lehetetlen elvonni attól, hogy verseidet ily rendű (garmond) betűkkel adja ki. Parádizolni akar azzal, hogy ílyeket is bir, s azt gondolta, hogy tégedet megtisztel akkor, midőn ezen betűvel a te munkáid jelennek meg nála legelsőbben. Ez azt az inconvenienst szüli, hogy így a dal előtt álló rubrika felett és alatt több fejréség marada, mint a mit az igaz proportió kíván. Egyébiránt ezek a betűk ezerszerre szebbek, mint a melyekkel a mi *Berzsenyink* és a *Dayka* versei nyomattak, a papiros szép lesz és a rezek épen gyönyörűek: és így *Trattner* valóságos hálát érdemel tőlünk«.

Trattner nagy tekintélyben volt az írók előtt s mind-egyik óhajtotta, hogy munkái az ő kiadásában jelenjenek meg. »*Junius* 23-án írja *Heimecny*,« mondja *Kazinczy* egyik levelében, »hogy *Trattner* visszaküldötte a manuscriptumodat. Azonnal írtam *Trattnernek* s kértem, hogy ajánlását ne vonja vissza, s a mennyire lehettem, felvilágosítottam megtévedése iránt. Reményelem, hogy kérésem nem lesz haszontalan. Sajnálánám, ha *Trattner* makacsabb volna, mint gondoltam, mert 36 évnyi munka kiadására nehéz nyomtatót (kiadót) kapni.«

Hogy azon időben nem igen jövedelmező volt Magyarországon a kiadás, látható *Kazinczy* saját szavaiból: »De mit remélhetünk? A nemzet nem olvas, játszik a tanulóssal, kap az ujságon, de jón nem kap. Az Isten tudja, mint kelljen álmaiból felrúzni.«

Trattner adta ki többi közt »*Kazinczy Ferencz* minden munkái« is. Minden kötet egy rézmetszetű arczképpel volt díszítve, miről így ír *Kazinczy* egyik barátjához: »Az én munkáimnak kiadását a 9-ik kötetben kezdjük s augusztusra csak ez az egy kötet jelen meg, mert 400 remélt praenúmeráns helyett százat sem kapott *Trattner*; a mint írja: a kettő, mely most elmarad, novemberben lép közre. Ezen 9-ik kötethez *Trattner* nem a Révai portréját tette, a mint én meghagytam, hanem *Pászthoryét*. Engednem kell neki valamit, de helyrehozom egy jelentéssel stb.«

Kazinczy látván *Trattner* roppant kárát, engedni is hajlandó lett valamit. Azon időben a rézmetszetű arczképek kiállítása, miután Bécsben készültek, igen költséges lévén, *Trattner* e munka többi kötetét »rezek« nélkül akarta kiadni, de támogatván több jeles hazafi által, kik a rézmetszetek költségeihez járultak, mégis azokkal jelentek meg. *Trattner* háláját e munka 8-ik kötetében

igy fejezi ki: »Hálás tisztemnek tartom megnevezni azon nagylelkű hazafiakat, kik a Portrait-metszeti költségekben engem segélleni méltóztattak, u. m. Nagymélt. Mártonfi József erdélyi püspök, Mélt. gróf Széki Teleki László, kir. táblai bíró és somogyi főispáni administrator, Mélt. gróf Barkóczy János, Mélt. Szögyényi Szögyényi Zsigmond referendarius ő nagyságokat, végre T. Csehi István urat« stb.

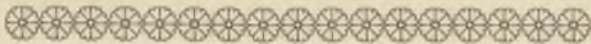
Ily küzködések közepette ment végbe hazai irodalmunk újjászületése.

Jellemző még Kazinczynak egy nyilatkozata az akkori kolozsvári nyomdászatról, mely *Erdélyi leveleiben* foglaltatik, s következőleg szól:

»Typographiája a helynek kettő van, de azokról 1816-ban nem volt jó szólni. Mely betűk! mely papiros! mely ízetlenség minden tekintetben, és mily rettenetes incorrectió, de ime el van törölve e szenny is s egy magyarországi írónk sem mondhatja többé, hogy ez a föld nagyon szereti az antiquitást. Az 1823-iki tisztikalendárium már szép metszésű betűkkel van kiadva, s a chirurgus és protocollum többé nem chyrurgus és nem prothocollum itt; az Anacharzis* a legkényesebb ízlést is kielégíthetik, ha t. i. az orthographiára néhol behunyjuk szemünket. Annak fordítója s kiadója (Deáki Filep Sámuel, illetve Méhes Sámuel) polgári koronát érdemel. Bár e könyv minden háznál találatnék.«

Hogy mindezeket, az akkori viszonyok mostohaságát élénken ecsetelő megnyilatkozásokat még jobban tudjuk becsülni szerint megítélni, eszünkbe kell jutni, hogy mai írónk között nem dicsekedhetünk egy második Kazinczyval, ki bölcs mérsékletével és finom érzékével közreműködne velünk a ma már szertelen kicsapongásokba átmenő nyomdászat helyesebb mederbe való visszatérésében.

F. K.

Amerikai ujdonságok.

Egy prospektus érkezett hozzánk, a melyben Jahn Gusztáv, különféle gépgyárak berlini képviselője, számol be amerikai útjáról. A prospektus, a mely tulajdonképen reklám céljából íródott, hogy az ottani praktikus használatban lévő, de nálunk ismeretlen gépeket honossá tegye, többé-kevésbé érdekes képét nyújtja az amerikai nyomdászatnak, a miért is alábbiakban közzé teszszük mindazt, a mi előttünk javarészában új és az ott divó szokásokat világítja meg.

A jogosultságot erre megadja maga a prospektus, a mely megengedi az utánnyomást a forrás megnevezésével. Miután ebbeli kötelességünknek a fentiekben eleget tettünk, következésképpen maga Jahn úr, a ki 42 amerikai nyomdában többek között a következőket találta feljegyzésre méltóknak.

I. Gyorssajtó-terem.

Sehol sincs oly nagy értéke a gépnek, mint Amerikában, és sehol sincs a munkabeosztás oly pontosan beosztva, mint ott. A miért is a gyorssajtók nyomóképességének maximuma leginkább Amerikában kereshető.

* E munka 1820—21-ben jelent meg.

A ki azonban azt hiszi, hogy az ottani gépek gyors menetéről szállingózó hírek — óránkénti 3000 nyomás — igazak, az nagyon is nagy balvéleményen van. Nem az óránkénti nyomásmennyiség nagyobb ott, mint minálunk, hanem a napi, vagyis heti produktum, a mi leginkább abban leli magyarázatát, hogy a legkedveltebb gép ott a kétméretes gyorssajtó, melynek jó tulajdonságai következők:

1. A festékdörzsölés a lehető legjobb.
2. A gép konstrukciója a legerősebb nyomást kibírja.
3. Az íveket az ívfogók (Greifer) a nyomás egész tartama alatt vezetik.
4. A friss nyomás sem pántlikával, sem kirakópálczikákkal érintkezésbe nem jön.
5. Rosszul berakott ívek nyomás nélkül keresztülvezethetők.
6. Gyorsasága fokozódottabb, mint a rendes gépeké.
7. A kirakók az íveket nyomott részükkel alul fektetik és ily módon — miután az ívet átsapni nem kell — a nyomás el nem törődik.

A kétméretes gépek óránkénti gyorsasága 1300—1600 között váltakozik. Ujabban egy amerikai társaság azt bizonyítgatja, hogy gépeik 3000-et nyomnak óránként, a mi valódi amerikai humbug, mert a valóságban sem berakó, sem apparátus nem létezik, mely ily gyors munkát volna képes végezni. És ha ilyesmi elvétve mégis megtörténik, akkor az a nyomdász és gyáros közötti titkos megegyezés folytán jön létre, a melyről azonban senki semmit sem tud. Egy kiállításon láttam 3000-es gyorsaságú gyorssajtót, de hiányzott belőle a forma, egy másikban azonban volt, de az 2700-at nyomott óránként és berakója Amerika legjobb berakója legyen, a ki 120 frt heti fizetésért végezte e tisztséget.

A géptermekben legelőször is a formazáró-asztalok hiánya tűnik fel, a melyeket nagy regaliskok zárt formák részére pótolnak. Átlag véve minden gépre 20 zárórámá esik, mert Amerikában sokkalta olcsóbbak a ráámák, mint nálunk. Mig minálunk a ráámákat kovácsolják, addig ott vert vasból villamos úton izzasztják és tömegesen gyártják.

A formát szedő zárja és revidiálva érkezik a géphez.

A formazárók lelkiismeretes emberek, a kik felelősségük teljes tudatában vannak. Miután a gépmesterek a formákat készen zárva és revidiálva kapják meg, nem úgy, mint nálunk, a hol néha még stégek és zárókészülékek keresésével is kell foglalkozni, természetes, hogy náluk jóval többet tudnak gépeikkel produkálni. Ha már gépbe került a forma, gyenge nyomású (Schattirung) levonat készül, a mit a berakó szokott a gépmester utasítása szerint egyengetni. Gyakran láttam 16-os nagy oktáv formátum egyengetésén három-négy ember dolgozni. Persze, hogy ily módon háromnegyed óra mul-tán megkezdhetik a nyomást.

Minden gépmesternek két egyszerű gépe van, két jó berakóval. Kirakó nincs.

Csak nagyon kényes nyomtatvány közé csuszlatnak makulatura-íveket, a mi abban leli magyarázatát, hogy az amerikai papiros gyorsan magába szívja a festéket. Papiros leolvasásával, festék keverésével és efféle mellékdolgokkal a gépmester nem törődik. Csak a nyomásra és gépére figyel, de e figyelmet abszolúte lelkiismeretességgel végzi, mert nagyon jól tudja, hogy ha a meg-

kivánt mennyiséget nem szállítja, a háta mögött ólalkodó munkanélküliek kiütik a nyeregből és ha egyszer állását elvesztette, újat egykönnyen nem kap.

Minden perczről könyvet vezetnek és ily módon valósgos versenyzést visznek véghez.

Senkinek, még a főnöknek sincs megengedve e helyiségekben a dohányzás. A munka 7 óraker kezdődik és megszakítás nélkül tart 12-ig, mely idő alatt sem sört, sem kenyeret, legfeljebb egy pohár jeges vizet szabad fogyasztani. Fél egy óraker ismét megkezdődik a munka és 5-ig tart. Legtöbbnyire tovább dolgoznak, a nélkül azonban, hogy szünetelnének.

A gépmesterek minimuma New-Yorkban hetenkint 50 forint. A gépmesterek sokoldalú tevékenysége, mint az nálunk divik, odaát nem létezik. Amerikai gépmester nem is igen boldogulna nálunk.

Magára a formára nagy súlyt fektetnek, a miért is nagyító üvegekkel keresik ki a szedés-formából a defekt betűket.

A verőfát (Klopíholz) használják szedéses formához, akcidensz- vagy illusztrációs formához is, mely mindig gummival vagy bőrlappal van bevonva. Sőt a kalapács-lapra is bőr van húzva. Sűrűn használnak cserzetlen bőrből készült kalapácsot.

II. Ujság-tömöntöde.

E helyiségek berendezései is nagyban különböznek a mieinkétől. Az ujság-tömöntöde két részből áll. Az első a *matricza-helyiség*.

Minden félig-meddig nagy politikai lapnál az egyes ujságoldalnak megvan a maga tolható záróasztala és ráámája. A tördelés ráámákban történik, mert a korrekturák végleges elintézése hasábokban megy végbe. A kolumna tördelésének elkészülte után a mettőr zárja a formát, kinek egy jelére megjelenik a matricza-készítő a tolható asztalával, a mely egy készülék segítségével olyképen emelhető és süllyeszthető, a hogy azt a tördelő-asztal megkivánja. A kolumnát betolják a matricza-helyiségbe, a hol aztán elkészítik a matriczát. A matricza szárítása még a szedésen gőzszáritó segítségével legfeljebb egy perczig tart. Félnedves állapotban kerül aztán direkt e célra készült matricza-száritó gépbe, a mely egy negyed perc alatt teljesen megszáritja. E gépezetek a mettőr közelében vannak, mert nagyon helyesen mondja az amerikai: könnyebb papirmatriczát az öntőhelyiségbe vinni, mint egy nehéz kolumnát.

A másik az *öntőhelyiség*.

E helyiségben az olvasztóüst, öntő- és adjusztírozó-készülékek vannak elhelyezve. Az öntésre kész matricza az öntőkészülékbe jön, a mely formára nézve elüt a mienktől. Valamennyi öntőkészülék függőleges állásban van és az úgynevezett anguss majd akkora, mint maga a kolumna. Jó oldala ennek az, hogy az ólomot valamivel hidegebben lehet önteni, a nélkül, hogy süppedések keletkeznének. Ha az ólom kellően kihült, a készüléket vízszintes helyzetbe fektetik, a mi által egy automata vizscap megnyílik és a lemez alsó üres része vízzel megtelik. Ezek után a lemez annyira kihült, hogy a készülékből való kivevés által semmiféle elváltozásnak nincs kitéve. Innen jön a gyaluba, az adjusztírozóhelyre, mig végre teljesen készen a gépbe kerül.

Az egész procedúra — attól a percztől fogva, a mikor a matricza-készítő a mettőrtől a kolumnát átveszi, egész a lemez teljes elkészültéig — öt perczig tart. Nemcsak hogy gyorsabban készítik el a lemezeket, hanem jól is, egyenletesen is. Sajnos, be kell vallanom, hogy a nálunk divó eljárásoknál majd minden gépmester kénytelen — miután már egy levonatot csinált — a lemezeket alárakás czéljából kiemelni, a mit az amerikai eljárásnál a lemezek egyenletes volta kizár. De nem is lehetséges ott az alárakás, mert teszem egy 60 oldalos géppel mikor készülnének el?

Nagy lapok, mint például *The World*, *The Sun* stb. ujdonságaikat öt percznél is rövidebb idő alatt hozzák a gépbe. Az előbbi lapnál láttam, hogy az utolsó sürgöny utolsó szavának beérkeztétől a gép megindulásáig két perc kellett; ily esetekben a sürgönyöket vörös vagy más festékkel is szokták nyomni. Ez az eljárás, mely minden nyomdásznak remek látvány lehet, következőkép megy végbe. A rotációs gép emeletén a telegráfus ül apparátusával, mellette a szedő Linotyp-gépével, melylyel a sorokat mindjárt önti is. Ha már aztán az utolsó sor is ki van öntve, a gépmester a már előzőleg szedett mellé erősíti egy külön nyomóhengeren, a mi persze csak azért lehetséges, mert a gép az öntött sorokat nyomja és a tömöntvényt mellőzi (?)

Azt hiszem, nem túlzok, ha e procedúra tartamát minálunk egy félórára becsülöm.

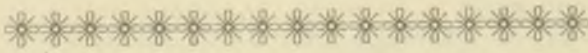
Valamennyi klisé, úgy a politikai, mint a hirdetésrészben, ólomlábra szögeznek. Azért nem fára, mert a tömöntés meleg eljárásánál a fa összeszáradna.

Egyetlen egy nyomdában sem láttam a nálunk használatban levő módszert: a szárító aljaknak gázlánggal való melegítését. Minden józan gondolkodó tudhatja, hogy mennyire szenved ilyenénél a betű. Egy nagy new-yorki nyomda igazgatójával beszélgettem e rám nézve oly fontos kérdéstről, a ki következőket mondotta: Tulajdonképen az ember nem tudhatja, hogy a németeket tömöntő-eljárásuk miatt, vagy a betűöntők gazdagságáért gratulálják vagy megsajnálják. Tény, hogy a betűöntők 10—15% dividendát fizetnek, mig ellenben a nyomdák legfeljebb 5—6% ot.

Annyi bizonyos, hogy Amerikában a betűanyagra több gondot fordítanak, mint minálunk. Nálunk a szárítóknál és olvasztókazánoknál sehol sincs hőmérő alkalmazva, Amerikában mindenütt.

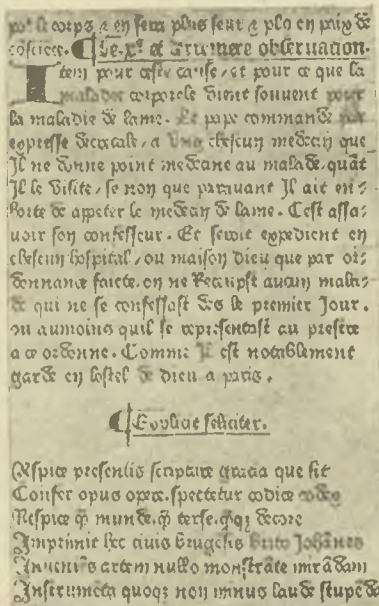
E leírásra az a megjegyzésünk: kár az ilyesmit ilyen pongyolán, jóformán hiányosan közreadni. Igaz, hogy csak prospektus, a mely szövegrészét irodalmilag fel nem dolgozhatja, de annyi megkívánható, hogy az egyes gépek, a melyeknek czélszerű használatával a vételkedvet akarják serkenteni, legalább is annyira körülírtak legyenek, hogy az ember mivoltáról tudomást szerezzen. A pongyolaság sok helyütt értelmetlenné teszi a technikai eljárást, másutt érdekes részletek hiányát nagyon is érzi a nyomdász ember. Különben is nem tudhatjuk, mi a célja Jahn úrnak az ilyen futólagos, apránkinti leírások közreadásával. Hogy az amerikai ujdonságok iránti érdeklődést felkelteni akarja vele, az bizonyos, de hát akkor miért nem körültekintőbben.

Annyi bizonyos, hogy sok szép újat, sok szép tanulmányos dolgot lehetne elmondani egy olyan amerikai útról, mint a milyent Jahn úr is megtett. Az sem lehetetlen, hogy a java csak ezután fog következni. V.

Gutenberg vagy Brito?

A múlt hetekben az az ujdonság járta be a napilapokat, hogy a párisi nemzeti könyvtárban egy könyvre akadtak, mely *mozgó betűkkel* nyomtatva, Brüggeben 1445-ben látott volna napvilágot. Azóta megtaláltuk a párisi *l'Illustration* című képes lapban a kérdéses könyv utolsó oldalának faksimiléjét, melyet sietünk olvasóinknak bemutatni.

A könyv maga egy *Doctrinale* című vallásos tartalmú munka, mely kis quart-alakban 32 lapból áll s a francia nyelvű szöveg befejezése után ott található a szokásos »Explicite feliciter«, a mint az a kódexekben és ősnymtatványokon oly gyakran látható s körülbelül annyit tesz, mint: »ezzel a könyv szerencsés végét érte«, a mely után következik a nyomdász zárószava. Ennek szó szerinti fordítása ez:

Nézd, mily szép jelen írás, hasonlítsd össze e munkát más munkával; tedd e könyvet egy másik mellé; nézd, mily tisztán, csinosan és szépen nyomtatta ezt *Brito János*, *brüggei polgár*, a ki minden tanítómester nélkül találta fel e bámulatos művészetet és nem kevésbbé csodálatos eszközöket.

E szerint a könyv előállítója Brito János; de a könyvön magán nem található évszám, a bibliografusok eddig azt 1480-ból származtatták. Most azonban föllép *Gilliodts van Severen*, Brügge városának levéltárosa, azzal az állítással, hogy a könyv 1445-ben látott napvilágot, támaszkodva egy emlékiratnak erre vonatkozó passzusára, mely ekkép szól:

»Item egy nyomtatott doktrinaleért, melyet Marcques, egy valenciennesi írnok által, Brüggeből hozattam Jacques számára 1445 január havában.«

Ez volna az állítólagos bizonyíték arra, hogy nem Gutenberg, hanem Brito János a könyvnyomtatás tulajdonképeni feltalálója, mert utóbbi használta *mint első a mozgó betűket*.

Most azonban nézzük, hogy tulajdonkép ki volt ez a Brito János? Gilliodts szerint Brito neve 1454-ben van először feltüntetve a brüggei könyvkereskedők és *könyvirók* czégében. Ott működött ő 1493-ban bekövetkezett haláláig.

Abban az időben Brügge városa, az Észak Velenczéje, dicsőségének delelőpontján állott, művészetének híre messze elterjedt, hatalmas kereskedelme volt, úgyszintén ügyes nyomdászai, kik közül mint legkiválóbb Colard Mansion tűnt ki. E fényes világban élt Brito egész 1493-ig mint könyvmásoló, tehát kerek huszonöt esztendővel élte túl Gutenberget s e hosszú idő alatt még sem reklamáta maga számára a feltaláló dicsőségét.

Ezt mindenesetre jó lesz tekintetbe venni Gilliodts föllépésével szemben.

Azonban más körülmények is szólnak Gilliodts véleménye ellen a feltalálás elsőbbségét illetőleg.

Megengedjük, hogy a kérdéses könyvet 1445-ben állították elő, sőt megengedjük azt is, hogy azt Brito mozgó betűkkel készítette. Mindez azonban még nem határoz a dologban, mert tudjuk, hogy a mozgó betűkkel való nyomtatás problémája Gutenberg fölléptekor már úgyszólván meg volt fejtve és csak az eszme okszerű keresztülvitelén fordult meg a dolog. Például a lipcsei híres Klemm-féle könyvtárban őriznek egy *Officiale* című kódexet, melyet Mária Katalin Orsofya Borbála apáca irt a nürnbergi Katalin-kolostorban s melynek előlő borítékoldalán a következő szöveg olvasható: »Anno dni. M.CCCCXXXVI. liber iste ligatus est per fratre Conradu forster de onolspach sacrista Conventus Nurembergensis ordis predicatorum«, míg a hátulsi oldalon német nyelven a könyvirő apáca neve van kitüntetve. E szerint a kódexet Forster Konrád Onolspachból kötötte be 1436-ban.

Mind a két felírás, úgy a latin, mint a német, mozgó betűkkel van előállítva, a mi világosan kivehető abból, hogy a betűk képe mellett a túlerős préselés folytán láthatók az egyes betűk testének nyomai is. Ebből s még számos ehhez hasonló esetekből látható, hogy a mozgó betűk használata már Gutenberg előtt sem ment ujdonságszámba.

Szerintünk nem szabad tehát a könyvnyomtatás feltalálását a mozgó betűk használatbavételével összeköttetésbe hozni, hanem mi a mai könyvnyomtatási procedurának születését attól a naptól datáljuk, midőn az első nyomtatás a Gutenberg által konstruált kézi sajtón — melyhez ő állítólag a borpréstől vette a mustrát — végbement.

Ha azonban Gilliodts van Severen be tudja bizonyítani azt, hogy Brito ehhez hasonló úton-módon állította elő termékét és nem mint az akkori falemez-nyomók, az úgynevezett »dörzsölővel« vagy más hasontermesztű eszközzel, úgy kalapot emelünk Brito előtt és készséggel elismerjük feltalálói elsőbbségét. Egyelőre azonban várakozó állápontra helyezkedünk.

Faragó.

Pályázati hirdetés.

A *Grafikai Szemle* szerkesztősége — a Szakkör választmányának megbízásából — pályázatot hirdet egy olyan *szakcikkre*, amely a *tablázatos (tabelláris) szedés* minden változatát tárgyalja.

A pályázat föltételei:

1. A cikk terjedelme ne legyen nagyobb, mint a Grafikai Szemlének nyolcz-tíz nyomott oldala kitesz.
2. A könnyed és érthető modorban írt és példákkal demonstrált cikk pályadíja 50 korona.
3. A cikk meghírlását a Szakkör *irodalmi és szakbizottsága* végzi, amely csakis irodalmi színvonalon álló és helyes technikai fejtegetéssel tárgyalt cikkeket ítélheti oda a díjat.
4. Döntés esetén a némileg gyöngébb irodalmi színvonalon álló, de a nagyobb technikai tudással bíró cikké az elsőbbség, amely esetben azonban az irodalmi bizottság, vagy esetleg a szerkesztőség azon simításokat végezhet.
5. Az idegen kézzel írott és jelíges levéllel ellátott pályamunkák beküldésének végső határnapja szeptember 30-ika. (A 30-diki *postadátummal* ellátott levelek is érvényesek.)
6. A díjat nem nyert pályamunkákat a szerkesztőség egy hónapig megőrzi, amely határidő letelte után úgy azokat, mint a jelíges leveleket is a választmány előtt megsemmisíti.
7. Egyéb dolgokban vagy felmerülhető vitás kérdésekben az együttes bíráló-bizottság szavazattöbbséggel saját belátása szerint dönthet.
8. A pályamunkákat a fentebb jelzett határnapig a Grafikai Szemle szerkesztőségébe (V., Hold-u. 7. sz.) kell küldeni.
Budapest, 1898. márczius hó.

A *Grafikai Szemle* szerkesztősége.

Pályázati hirdetmény.

A Könyvnyomdászok Szakkörének szakbizottsága a választmány határozata értelmében *két hirdetés szedésére* a következő pályázatot írja ki:

Szedessék egy- vagy kétszínnyomásra előkészítve 28 × 17 ciceró nagyságban fekvő vagy álló alakban a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1899. évi folyamára számára két hirdetést; e hirdetésekhez szövegül csakis a Magyar Nyomdászok Évkönyve 1898. évi folyamában megjelent *Első Magyar Betűöntőde r. t.* és a *Wörner J. és Társa gépgyár* hirdetéseinek szövege vehető.

Mivel itt tulajdonképpen két pályázatról van szó, úgy a *Betűöntőde*, mint a *Wörner-féle* hirdetés közül a jury által legjobbnak talált és közlésre érdemes pályamunkát egyenként 35—35 korona díjjal jutalmazza a Szakkör.

A beérkezett pályamunkákat a Szakkör szakbizottsága bírálja meg és fentartja magának a jogot, hogy a díjakkal jutalmazandó pályamunkákon esztétikai vagy technikai szempontból netalán szükséges kisebb arányú módosításokat végezhesen. A díjak kiadása ez utóbbi feltétel figyelembe vételétől tétetik függővé.

A díjat nyert pályamunkák a Magyar Nyomdászok Évkönyvének 1899. évi folyamában jelennek meg. Az esetleg dicsérrel kitüntetett pályamunkák mint szövegközi nyomtatványminták fognak a Grafikai Szemle 1899. évi folyamának 1. vagy 2. számában megjelenni.

A díjakat nem nyert pályamunkák jelíges levélkéi a bíráló megjelölése és a díjak végleges odaitélése után megsemmisítettnek.

A pályamunkák beküldési határideje 1898. szeptember 30-ika. (A 30-iki postadátummal ellátott levelek is érvényesek.)

A pályamunkák *mindegyike három példányban* (egy- vagy kétszínnyomásban) és idegen kézzel írott jelíges levélkéik kíséretében a Grafikai Szemle szerkesztőségébe (V. ker., Hold-utca 7. sz.) küldendők.

Budapest, 1898. márczius hóban.

A *Könyvnyomdászok Szakkörének*
szakbizottsága.

HIVATALOS RÉSZ.

Április hóban a következő üzletek fizettek tagsági díjat: Államnyomda —, Athenaeum 17.10, Budapesti Hírlap 1.20, Czettel és Deutsch —.90, Egyetemi nyomda —, Engel Zs. —, Európa 2.40, Franklin 8.10, Gelléri és Székely —, Hamburger és Birkholz —.90, Hungária 1.20, Hornyánszky —, Kálmán M. és Tsa 2.40, Kosmos —, Kunossy 1.20, Légrády 6.30, Löbi Dávid —, Márkus 1.80, Markovits

és Garai —.90, Neuwald —.30, Országos Hírlap 1.80, Pallas 10.50, Pátia 2.40, Pesti Lloyd 4.80, Pesti részvénytömda 7.50, Posner 2.40, Postanyomda —, Pressburg —.60, Szt. László —, Werbőczy 2.10, Wodianer —, Weissenberg —. Egyesek: Oelberger Mihály —.30, Gerő Jakab —.30, Wolf Antal —.30, Spitzer Márk —.30, Bressán Sándor —.60, Skodnitz Jakab —.30, Chmelár Gyula —.60, Goldfinger M. —.30, Fésüs J. 1.80, Szemján K. 1.20.

Krecsányi Ignác úr, a Krisztinavárosi szinkör igazgatója, Körünk megkeresésére kedvezményes árú jegyeket bocsátott a tagok rendelkezésére.

Kedvezményes jegyárak:

Nagy páholy 4 frt	Körszék (I. és II. sor) ... 40 kr.
Zsölyeszék 90 kr.	» (III. és IV. sor) 30 »
I. rendű zártzék 70 »	Karzatí zártzék I. sor ... 40 »
II. » » 55 »	» » többi » ... 35 »

A kedvezményes árú jegyek váltásához szükséges utalványok *darabonként egy krajczárért* kaphatók: *Weinberger Dezső* (Franklin), *Varga Dezső* (Athenaeum), *Tichy Ákos* (Pesti részvénytömda), *Schuster Ágoston* (Pester Lloyd), *Fekete Ferencz* (Egyetemi nyomda), *Harsányi János* (Légrády), *Novitzky N. László* (anyaegylet) uraknál és *Rencsisovszky Ferencz* szakköri pénztárosnál (VIII., Kerepesi-út 63, IV. 35.)

Feld Zsigmond úr, a városligeti szinkör igazgatója, szintén engedélyezett kedvezményes árú jegyeket. Ehhez való utalványok ugyanott kaphatók, hol a budaiak. Az árak következők:

Földszinti páholy ... 3 frt 50 kr.	Oldalföldszint — 40 kr.
I. emeleti » ... 2 » 50 »	I. emeleti erkély 1-ső sor 50 »
I. rendű zsölye ... — » 80 »	I. » » többi sor 40 »
II. » » ... — » 60 »	

Vasár- és ünnepnapokon lehetőség szerint.

Kedvezményes jegyek a Magyar Színházba. A Magyar Színház igazgatósága Körünk megkeresésére a következő, igen mérsékelt helyárakat engedélyezte:

I. Erkély 1 forintos helyet —.60 krért
I. » 80 kros » —.50 »

A jegyek vasár- és ünnepnapokon nem érvényesek.

Utalványokat (minden helyre *külön*, darabonként 2 krért) csakis a *havi nyugta felmutatása mellett* kaphatják a Szakkör tagjai *Rencsisovszky Ferencz* (VIII., Kerepesi-út 63. sz., IV. em. 35.), *Novitzky N. Lászlónál* (anyaegylet) és *Tichy Ákosnál* (Részvénytömda).

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy mindenemü *kondíció-változást*, úgy az *abba való be-*, mint *kilépést haladéktalanul* adjanak tudtul a *Kör pénztárosának*, mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlap.

A **Képzőművészeti Társulat** tavaszi tárlatához a Szakkör tagjainak kedvezményes árú belépőjegyeket engedélyezett és ezek a jegyek *darabonként 22 krért* kaphatók *Tichy Ákosnál* (Részvénytömda), *Novitzky N. Lászlónál* (anyaegylet) és *Rencsisovszky Ferencz* szakköri pénztárosnál (VIII. ker., Kerepesi-út 63, IV. em. 35.).

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest, IV., Ujvilág-utca 2. és Erzsébet-tér 18. sz.) Szakkörünk tagjainak fényképek készítésénél a következő kedvezményeket adja:

6 db. vizit fénykép... .. 3 frt, 12 db. 5 frt.
6 » kis Makart » 7 » 12 » 12 »
6 » kabinet » 8 » 12 » 13 »
6 » Makart » 10 » 12 » 18 »

A midőn e kedvezményt Körünk tagjainak figyelmébe ajánljuk, egyben tudomásul adjuk, hogy a *tagság mindenkor az utolsó havi nyugttal igazolandó.*

Németh Ferencz fényképész (IX., Bokréta-utca 23. sz.) a következő, igen mérsékelt árban készít fényképeket a Szakkör tagjai és családjai részére:

Vizit-fénykép 6 db. 2 frt 50 kr., 12 db. 4 frt.
Kis Makart 6 » 4 » 50 » 12 » 7 »
Kabinet 6 » 5 » — » 12 » 9 »
Makart 6 » 7 » 50 » 12 » 13 »

Megrendelés alkalmával mindig az *utolsó havi nyugttal* kell igazolni azt, hogy az illető a Szakkör tagja.

Tisztelettel kérjük a t. házipénztáros urakat, hogy a tagsági díjak beszedésénél a lehető legnagyobb szigorú és buzgóságot fejtsek ki. (A ki két hónappal hátralékban van, az nem kap Grafikai Szemlét.) A beszedett tagdíjakat az üzletben alkalmazott összes szakköri tagok névjegyzékének kíséretében, tekintet nélkül arra, hogy fizettek-e vagy sem mindnyájan, küldjük direkte vagy postán, vagy pedig Wolf Antal egyleti küldöncz útján Rencsisovszky Ferenc szakköri pénztároshoz (VIII., Kerepesi-út 63., IV. 35.) lehetőleg minden hó 12-15-ig.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Vidéki principális. A lapunkban hirdető cégek bármelyikében megbízhatik. Tehát csak egészen nyugodtan tegye meg rendeléseit.
H. úrnak. Czikke nem közölhető.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Hold-utca 7. sz.

Kiadótulajdonos: a Könyvnyomdászok Szakköre.

Felelős szerkesztő Tanay József. Főmunkatárs Firtinger Károly.

ELSŐ MAGYAR
Könyvnyomdai Szakasztalos
BÖLE JÓZSEF
BUDAPEST, VIII. Vas-u. 7. vagy Stáhlly-u. 1.
Elvállal mindennemű
épület- és butorasztales-munkát.
Javítások elfogadtnak és fontosan
eszközöltnék.

BETŰONTÓDE
TÖMÖNTÓDE

A legkülönfélébb
ezélszerű és divatos
Könyv- és
Czímzetűkből
nagy választékot tart.

FISCHER ÉS MIKA

BUDAPEST
VI., Révay-utca 6.

Folyton készletben
tart: szerb és héber
betűket, körzeteket és
kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betű-
szekrényeket és állványokat, a leggyorsabban
készítve és a legjobb minőségben kiállítva.
Ajánlja szab. nyomdai vonalzó-berendezését,
táblázatszedésekhez. Egy oktávgnaruitura 10 frt.

Elvállal igen jutányos
áron egész nyomdai be-
rendezéseket.

Géplevelboríték * Gyászlapok Névjegy-karton

Gyári főraktár Magyarország részére:

GOLDZIEHER GÉZA

BUDAPEST

V. kerület, Arany János-utca
20. szám alatt.

A MYRTLE MARK kapható minden papirkereskedésben.

Legjobb és legkitünőbb
minőségű

Papirárúk.

Legnagyobb GYÁR Ausztria-Magyarországban.

FESTÉKEK könyv-, kő-, pléh- és fénynyomási cizélokra.

Közömbösítő festékek háromszinnyomáshoz.

Szines és másoló-festékek.

Legfinomabb
Dísznyomat-, illusztrációnyomó festékek, könyv- és újság-festékek.

*Hengeranyag.
Hengeröntés.*

Raktárak és képviseletek a világ minden fővárosában.

SCHIFF, SRPEK ÉS TÁRSA
Budapest, VIII., József-utca 17. szám.

Törzsház: Bécs.
Fiók: Florenz.

Gyári telefon. 63-53.

Különlegességek:

Fluidicon, legjobb konzerváló szer, a bőrösödést megakadályozza, a hengerre száradt festéket feloldja.

Umido, minden államban szabadalmazva, teljesen megtakarítja a törlést kézi sajtón való nyomásnál és gyorsajtó-nyomásnál is előnyösen alkalmazható.
Mindennemű kellékek könyv- és könyomdák számára.

Vezérképviselő:
KALMÁR LAJOS Budapest, VII., Dohány-u. 10.
Telefon 17-90.

„HUNGÁRIA“
a kezidensz-gyorsajtók.

Könyomdai kézisajtók
Könyomdai gyorsajtók

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁR ÉS VASÖNTÖDE
BUDAPESTEN.

Egyszerű gyorsajtók 2 vagy 4 festékdörzsölő hengerrel.
Kétszint nyomó gépek, 2 festékszerkezettel, 2 v. 4 festékdörzsölő hengerrel.
Tégelynyomású gyorsajtók.
Önműködő készkészörülő-gépek.
Csomagoló- és simítóajtók.
Papírvágó és papírfúró-gépek.
Aranyozó-, dombornyomású- és kivágó-ajtók.

Transzmisszió-telepek.

ÖMÖNTÖDEI
BERENDEZÉSEK.

Körforgású nyomógépek
újságok, könyvek és illusztrált művek egy- és többszinbeni nyomására, tökéletesbített tölcser- és körbenforgó késhajtogató készülékkel.

Használt gyorsajtók
amelyeket kijavítva és átalakítva jóval olcsóbban eladók.

WÜSTE F.

Könyv- és könyomdai festék-gyára
BUDAPEST
VI. kerület, Király-utca 60. szám.

GYÁRT:

Könyv és könyomdák részére való
fekete és színes, valamint réz-nyo-
másához szükséges mindennemű és
színű

FESTÉKEKET.

HENGERANYAG-GYÁR. *

* * * KENCZE-GYÁR.

BUDAPEST 1885.

ORZSÁGOS KIÁLLÍTÁS

KÖZREMUKÖDŐI ÉREM
JÓ ZINKOGRAFIÁKÉRT.

BUDAPEST 1885.

ORZSÁGOS KIÁLLÍTÁS

KÖZREMUKÖDŐI ÉREM
JÓ ZINKOGRAFIÁKÉRT.

Wüste György

Fényképezésvel
minijével

BUDAPEST

VII. városhídig fasor 49.

Ehellyel mindenemű Fényképezésvel készített képeket
melyeket már az I. kiállításoknál s. a. t.

PHOTOLITHOGRAPHIA, ZINKOGRAPHIA,
FÉNYNYOMAT, AUTOGRAPHIA, FÉNYMÁSOLAT.

KÖZREMUKÖDŐI ÉREM
JÓ PHOTOGRAPHIAKÉRT.

ORZSÁGOS KIÁLLÍTÁS

BUDAPEST 1885.

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

© KITÜNTETÉSEK:

47.004. és 53.406. számú
osztrák-magyar szab.

BUDAPESTEN

Államilag kedvezményezett első magyar
Könyv- és Könyomdai Festékgyár.

Gyár, iroda és raktár:
IX. kerület, Márton-utca 19. szám.

Készít legjobb
minőségű
ujság-, mű-,
illusztráció-,
díszmű-
és mindenféle
színes festéket.

Bronzok.
Koromégetés.
Kenczék.

Patent gelatin-hengeranyag.
Telefon 56-64.

SZEDŐSORZÓK
igazítható feszítővel, szabadalmazott saját találmány.

Cs. és kir. szab.

HERMANETZI PAPIRGYÁR

RAKTÁRA

Budapest, V. ker., Arany János-utca 8. sz.

(Alapított 1829. évben).

Levél-, könyv-, nyomda-, boríték-,
író-, karton-, rajz-, csomagoló- és
göngypapírok.

Merített író-, okmány- és könyvpapírok.

Másoló-, selyem- és virág-selyempapírok.

★

Itatós-, szűrle- és mindennemű
merített nyomdópapírok.

Mindennemű lemezek stb. Papirzaeszkögyár.

Kitüntetve a császári sas használati jogával.
Kitüntetések: Bécs, Berlin, Páris, Nürnberg, M. m. Frankfurt.

Szállít — hosszú időn át szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján — a legrövidebb idő alatt **teljes könyvnyomdai berendezéseket** nagy és kisszabású üzletek részére, szépvágású betűkkel, körzetekkel, mindenféle gépekkel és berendezéssel felszerelve. Nagy választék idegennyelvű betűkben.

Méltányos feltételek. — Szolid kivétel.

FRISCH FRIGYES

mechanikai műhelye

BUDAPESTEN

V., Akadémia-utca 7. sz.

Különleges műhely a könyv- és könyvnyomdákban használatos mindennemű gépek, úgymint: körforgógépek, könyv- és könyvnyomdai gyorsajtók, téglanyomású, fűző-, vágó-, lyukasztó- és hasítógépek javítása és átalakítására; elvállalja továbbá transzmisszió-felszerelések, minden mechanikai üzembe vágó műhelyek átköltöztetését, valamint minden ezekben vágó munkálatok eszközölését.

Egyes gépek átalakításához tervek díj nélkül készíttetnek.

Gázmotorok

javítása.

Ólomzárgyártás

Mechanikai műhely

Első Iflagyar

Betűöntöde

RÉZLÉNIAGYÁRTÁS

➔ **R**észvénytársaság

Budapest

VI., Dessewffy-utca 32. sz.

UJDONSÁG:

EGYETEMES

TABELLA-ALAPZAT

Czettel és Bendtner szabadalma.

Telefon 23—70.

BÉLYEGZŐMETSZÉS.

EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEK

jutányosan és gyorsan foganatosítanak.

Folyton dús raktárt tart magyar, német, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

KÖNYV-ÉS CZÍMBETŰKBEN

továbbá

Körzetek, Rézleniák,

és

Kizárásokban.

A legkülönfélebb

ÉKITMÉNYEK

és egyéb

NYOMDAI FELSZERELVÉNYEKBEN.

TÖMÖNTÖDE, GALVANOPLASZTIKA.

- Nagy-Becskerek**
Grcsits I.
Jokly Lipót.
Pleitiz Fer. Pál utóda (dr. Brajjer L. és Mayer R.).
- Nagy-Bittse**
Spiegel Samu.
- Nagy-Enyed**
Nagyenyedi könyvnyomda és papíráruhágyár r.-t.
- Nagy-Kanizsa**
Fischel Fülöp.
Gondos Mari.
Krausz és Farkas.
Wajdics József.
Weisz L. és F.
- Nagy-Károly**
Ifj. Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.
Turóczy Zsigmond.
- Nagy-Kikinda**
Kiadói nyomda. (tulajd.: Sedjakov Milán).
Milenkovits István.
Radák János.
- Nagy-Kőrös**
Bazsó Lajos.
Ottinger Ede.
- Nagy-lak**
Hubert Jenő.
- Nagy-Marton**
Gellis Henrik.
- Nagy-Mihály**
Landesmann B.
- Nagy-Rőcse**
Guttman Fülöp.
- Nagy-Surány**
Leuchter Sámuel.
- Nagy-Szalonta**
Reich Jakab.
- Nagy-Szeben**
Drotleff József.
Krafft W.
Reissenberger Adolf.
Tipografia Archidiecesana.
- Nagy-Szent-Miklós**
Wiener Nánthán.
- Nagy-Szombat**
Goldmann Miksa.
Horovitz Adolf.
Winter Zsigm. özvegye.
- Nagy-Szőllős**
Zinner Mór.
- Nagy-Tapolcsány**
Leuchter B.
Platzko Gyula.
- Nagyvárad**
Ifj. Berger Sámuel.
Freund Lajos és Társa.
Helyfi László.
Hönig I.
Láng József.
Laszky Ármin.
Neumann Vilmos.
Pauker Dániel.
Rákos Vilmos utóda.
Sonnenfeld Adolf.
Szent László-nyomda r.-t.
Sziglegeti-nyomda r.-t.
Ungár Jenő.
- Naszód**
Concordia-részv.-társ.
- Német-Bogsán**
Zeier A. J.
- Német-Palánka**
Kristofek József.
- Nyíregyháza**
Jóba Elek.
Nagy Mór.
Piringer János (tulajdonos : Özv. Piringer Jánosné).
- Nyitra**
Huszár István.
Iritzter Zsigmond.
Neugebauer Nándor.
Reicheles Lipót.
- Ó-Becse**
Gavansky Bozsidár.
Lőwy Lajos.
- Ó-Kanizsa**
Bruck P. Pál.
Schwartz A.
- Oravicza**
Kehrer C.
Wunder Károly.
- Orosháza**
Pless N.
Veres Lajos.
- Orsova**
Handl József.
Orsovai könyvny. r.-t.
- Ó-Széplak**
Nyitrovölgyi gazd. egylet nyomdája.
- Paks**
Rosenbaum Miksa E.
- Pancsova**
Jovanovics Testvérek.
Kosanics N. Miklós.
Vig Er.
Wittgischlager Károly.
- Pápa**
Goldberg Gyula.
Nobel Ármin.
Ref. főisk. nyomda.
- Pécs**
Madarász Béla.
Pécsi irod. és könyvny. r.-t.
Taizs József.
Wessely és Horváth.
- Pécska**
Ruber István.
- Perjámos**
Pirkmayer Alajos.
Sedjakov Milán.
- Petrozsény**
Figuli Antal és Társa.
- Pozsony**
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Éder István.
Katholikus nyomda.
Marinzi és Pawlik.
Westungarischer Grenz-
bote nyomdája.
Wigand K. F.
- Pöstyén**
Gipsz H.
- Predmér**
Links M. utóda : Rosen-
zweig H.
- Putnok**
Gaertner Ignác.
- Resicza**
Eisler József.
Hungaria-könyvnyomda.
- Rimaszombat**
Gyórfy P. G.-né.
Lévai Izsó.
Náray I. A.
Rábely Miklós.
- Rozsnyó**
Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája (tul. : Hermann I.).
- Rózsashegy**
Salva Károly.
- Salgó-Tarján**
Bogenglick Ignác.
Blumberg Soma.
Friedler Árpád.
- Sárbogárd**
Sptzer Jakab.
- Sárvár**
Jacoby B. utóda : Stranz J.
- S.-A.-Újhely**
Hegyalja-könyvnyomda (tul. : Alexander Vilmos).
Landesmann M. és Társa.
Lőwy Adolf.
Pannonia-nyomda (tul. : Jurcsó és Ocskay).
Zemplén-nyomda (tulajd. : Ehlert Gyula).
- Sajó-Szent-Péter**
Glattstein Adolf.
- Sárospatak**
Ev. ref. főiskola nyomdája (bérlo : Steinfeld Jenő).
- Segesvár**
Horeth Frigyes.
Jördens Testvérek.
- Selmeczbánya**
Joerges A. özv.
- Sepsi-Szent-György**
Jókai-nyomda r.-t.
- Siklós**
Harangozó József.
- Sopron**
Blum Ármin.
Breiner E. és Fia.
Reininger Ármin.
Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv.
- Stájerlak**
Rose V.
- Sümege**
Horvát Gábor.
- Szabadka**
Bittermann József.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.
Székely Simon.
Tomics Miklós.
- Szamos-Ujvár**
Auróra-nyomda (tulajd. : Todorán Endre).
Gör. kath. egyházmegyei nyomda.
- Szokolca**
Neumann, Teszlik és Tsa.
- Szarvas**
Sámuel Adolf.
Szikes Antal.
- Szász-Régen**
Burghardt Rezső.
Sebesch Károly.
- Szász-Sebes**
Stegmann János.
- Szászváros**
Minerva-nyomda r.-t.
Schuller Testvérek és Tsa.
- Szatmár**
Litteczky Endre.
Morvai János.
Nagy Lajosné.
Pázmány-sajtó.
Weinberger Testvérek.
- Szeged**
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Gönczi I. József.
Schulhof Károly.
Traub B. és Társa.
Várnai Lipót.
- Szeghalom**
Kovács Antal.
- Szegzárd**
Báter János.
Ujfalussy Lajos.
- Székelyhid**
Kohn Sámuel.
- Székely-Keresztúr**
Szabó Kálmán.
- Székelyudvarhely**
Becsek D. Fia.
Betegh Pál.
- Székesfehérvár**
Dehreczeni Gyula.
Kaufmann F.
Singer E.
Számmer Imre.
Számmer Kálmán.
Székesfeh. és Vidéke ny.
Völgyi Lajos.
- Szempcz**
Fischer Nánthán.
- Szentes**
Hollósy és Vajda.
Sámuel Adolf.
Szentesi első könyvny.
részvénytársaság.
Szentes és Vidéke nyom-
dája.
- Szent-Endre**
Schwarz I.
- Szent-Gothárd**
Ifj. Wellisch Béla.
- Szenicz**
Bezsó János és Társa.
- Szepes-Váralja**
Püspöki nyomda.
- Szered**
Sternér Dávid.
- Szerencs**
Simon József.
- Szigetvár**
Corvina-nyomda.
Kozáry Ede.
- Sziksó**
Blank Simon.
- Szilágy-Somlyó**
Bölöni Sándor.
- Szill-Hadad**
Fein Sámuel.
- Szirák**
Gallovich Jenő.
- Szolnok**
Bakos István.
Fuchs Lipót.
Hay Fülöp.
Jász-Nagykún-Szolnok-
megyei Lapok nyomdája
(tul. : Vezéry Ödön).
Wachs Pál.
- Szombathely**
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvny.
Gábrriel-Ágoston.
Seiler H. utódai.
- Tab**
Pfeifer Ignác.
- Tapolca**
Lőwy B.
- Tata**
Engländer és Társa.
Nobel Adolf.
- Temesvár**
Csanád-egyházmegyei
nyomda.
Csendes J.
Délmagyarországi szövet-
kezeti nyomda.
Freund Gyula.
Mangold Sándor.
Posaune nyomdája.
Rác M.
Stéger Ernő utódai.
Uhrmann Henrik.
Union-könyvnyomda (tul. :
Ifj. Steiner Károly).
Veres Samu.
- Tenke**
Kellner Ignác.
- Tisza-Füred**
Lőwy Sámuel.
- Tolna**
Weltmann Ignác.
- Tolna-Tamási**
Jeruzsálem Ede.
- Topolya**
Wilheim Miksa.
- Torda**
Harmath József (tulajd. :
Özv. Harmath Józsefné).
- Török-Kanizsa**
Bruck P. Pál
- Török-Szent-Miklós**
Rubinstein Sándor.
- Trencsén**
Gansel Lipót.
Skarnitzl Fr.
- Turóc-Szent-Márton**
Gasparik J.
Magyar nyomda (tulajd. :
Moskóczy Ferenczné).
Turócszentmártoni
nyomda r.-t.
- Újpest**
Fuchs Antal.
Salgó Testvérek.
- Újvidék**
Fuchs Emil és Társa.
Hirschenhauser Benő.
Ivkovics György.
Miletics Szvetozár.
Popovics Testvérek.
- Ungvár**
Gellisz Miksa.
Jäger Bertalan.
Lévai Mór.
Székely és Illés.
- Vác**
Kir. orsz. fegyintézet ny.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.
- Vág-Újhely**
Brück Samu.
Horovitz Adolf.
- Verbász**
Verbászi könyvnyomda.
- Versecz**
Grcsits M.
Kehrer Lajos.
Kirchuer Ernő.
Wettl és Veronits.
- Veszprém**
Egyházmegyei könyvny.
Köves és Boros.
Krausz A. Fia.
- Zala-Egerszeg**
Breisach Samu.
Özv. Tahy Rozália.
- Zenta**
Kabos Ármin.
Klenóczkyné Cs. A.
Schwartz Sándor.
Zentai Hirlap nyomdája.
- Zilah**
Seres Samu.
- Zólyom**
Ifj. Nádosy Gyula.
- Zombor**
Bittermann Nándor.
Oblát Károly.
Zombor és Vidéke nyomd.
(tul. : dr. Molnár Gyula).
- Zsombolya**
Ifj. Reichrath J.
Wunder Rezső.
- Zsolna**
Áldori Manó.

Az esetleges változásokat kérjük velünk tudatni.

A
GRAFIKAI SZEMLE kiadóhivatalában
megrendelhetők

A MAGYAR ÁLLAM
NYOMDÁSZAT-TÖRTÉNELMI
TÉRKÉPE

Ára 50 krajczár

Tervezte és magyarázó szöveggel ellátta:

FIRTINGER KÁROLY.

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE

1898. évfolyama 70 kr., vidékre 77 kr.

Az 1887. évfolyam ára 60 krajczár, vidékre 67 krajczár.

Kapható, még a készlet tart:

az 1889., 1890., 1891., 1892., 1893., 1894. és 1896.
évfolyamok egyenkint 50 (illetve 57) krajczárért,

a hét darab együtt:

helyben 3 forint, vidékre 3 forint 30 krajczárért.

* * *

Utánvételes küldésre nem vállalkozunk.

